

14/8/2013

BACHELORSCRIPTIE

INTERNET IN DE BIJBELBELT

Hoe de kerk en internet jong volwassen in de Bijbelbelt beïnvloedt |
Suzanne Bleijenberg

Voorwoord

Mijn laatste opdracht van mij bacheloropleiding, Sociale Geografie. De afgelopen jaren ben ik klaar gestoomd hier op de Radboud Universiteit in Nijmegen door colleges, werkgroep en zelfstudie. Ik heb geleerd hoe ik onderzoek moest doen. Dit is dan mijn eerste echt onderzoek, mijn scriptie. In het begin vond ik het toch wel spannend om onderzoek te doen, helemaal omdat ik echt bij mensen thuis kwam en me dus als onderzoeker moest voorstellen, ik kon me dus niet verschuilen achter een scherm. Toen ik eenmaal bezig was, ging het echter steeds beter en begon ik het steeds leuker te vinden. De afgelopen maanden heb me bezig gehouden met het internet en de kerk en hoe deze invloed hebben op jong volwassen. Dit was een erg interessante ervaring. Ik heb dit onderwerp gekozen, omdat ik voor ik in Nijmegen studeerde zelf in Rijssen woonde. Ik heb me altijd verwonderd gekeken naar de mensen van de Gereformeerde Gemeente, want ik begreep niet hoe zij zo konden leven. Dit hoorde ik ook in mijn omgeving van mensen. Zelf ben ik niet met de kerk opgegroeid, dus ik kon me moeilijk inleven in deze mensen. Dankzij dit onderzoek heb ik veel geleerd over een nieuwe cultuur, namelijk de cultuur van de Gereformeerde Gemeente in Rijssen.

Ik ben dan ook de 11 mensen uit deze gemeenschap die mij te woord wilden staan heel erg dankbaar dat ze mij een stukje van hun leven hebben laten zien, zonder hen had dit stuk niet kunnen schrijven, ook omdat ben ik me ervan bewust dat het een onderwerp is wat erg privé is. Ook was ik denk ik niet heel ver gekomen zonder de wijze woorden van mijn scriptiebegeleidster Korrie Melis. Zij heeft mij nieuwe inzichten gegeven, waar ik waarschijnlijk zelf niet op was gekomen. Dan nog de mensen uit mijn eigen omgeving, mijn ouders en vrienden, ik ben hen erg dankbaar voor hun hulp in het vinden van respondenten, dankzij hen ben ik met mijn eerste respondenten in contact gekomen en is het spreekwoordelijke balletje gaan rollen. Maar ook voor het meedenken als ik even vast zat of het even niet meer zag, ook daar ben ik hen erg dankbaar voor.

Ik hoop voor u als lezer, dat u dit stuk interessant vindt en dat ik misschien een bijdrage heb kunnen leveren in het verrijken van uw kennis over dit onderwerp. Bedankt voor het tonen van uw interesse.

Nijmegen, 21 juni 2013

Suzanne Bleijenberg

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de invloed van de kerk en het internet op jong volwassenen binnen de Gereformeerde Gemeente in Rijssen in de Bijbelbelt. De Gereformeerde Gemeente is een stroming binnen het Christendom. Deze stroming kan gezien worden als een relatief strenge kerk die zich precies houdt aan het woord van God en het schrift van de Bijbel. Deze stroming heeft vooral binnen de Bijbelbelt nog erg veel volgelingen. Rijssen is een stad dat in de Bijbelbelt ligt. Er wordt dus gekeken hoe internet invloed heeft op jong volwassenen, ook zal er gekeken worden naar hoe dit invloed heeft op de secularisering binnen de Gereformeerde Gemeente. Secularisering is een fenomeen dat zich al jaren voordoet. Het houdt in dat de hoeveelheid kerkgangers van een bepaalde kerk afneemt. Media is een belangrijke factor in het afzwakken of het veranderen van cultuur. Media is echter een omvangrijk begrip, door gebrek aan tijd zal in dit onderzoek de focus liggen op internet. Internet is een medium dat tegenwoordig veel wordt gebruikt en door iedereen. Ook door de leden van de Gereformeerde Gemeente. Internet geeft toegang tot oneindig veel informatie en beelden. Waar de Gereformeerde Gemeente informatie buiten de deur probeert door televisies te verbieden komt dezelfde informatie en meer binnen via het internet.

De doelgroep in dit onderzoek zijn jong volwassenen. Vooral jong volwassenen kiezen er voor om of minder naar de kerk te gaan, of niet meer naar de kerk te gaan. Jong volwassenen zijn mensen tussen de 20 en 30 jaar. Dit is de leeftijd dat de meeste mensen hun eigen religieuze identiteit creëren, dit komt doordat mensen op eigen benen gaan staan en loswaken van hun ouders. Ze gaan studeren, werken of beginnen hun eigen gezin. Voor dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve methode, want om de invloed van de kerk en het internet op een persoon te kunnen achterhalen moet er diep in gegaan worden op dit onderwerp. Om dat te doen is er gekozen voor een narratief onderzoek. Dit houdt in dat er met verschillende mensen uit de desbetreffende doelgroep interviews gehouden worden. Dit zullen diepte interviews zijn. In het geval van dit onderzoek zullen de interviews semi-gestructureerd zijn. Zo is er nog genoeg ruimte over om dieper op vragen en opmerkingen in te gaan. Voor dit onderzoek zijn er 11 interviews gehouden met mensen die oorspronkelijk naar de kerk in de Gereformeerde Gemeente gingen. Een deel van respondenten gaat nog steeds naar die kerk en een deel is over gestapt naar een Hervormde (lichtere) kerk, ook is er één respondent die helemaal niet meer naar de kerk gaat.

Na de interviews te hebben gehouden en te hebben geanalyseerd, zijn er verschillende onderwerpen die veel terug komen. Zo geven alle respondenten aan veel gebruik te maken van het internet, ze geven zelfs aan dat ze door het internet veel over de wereld te weten zijn gekomen en dat internet een aandeel heeft gehad in hun algemene ontwikkeling. Ook komen de regels van de kerk veel aanbod. Alle respondenten hebben iets aan te merken op de regels. Ze vinden de regels te streng en zijn het er niet mee eens. De respondenten willen meer vrijheid om hun eigen keuzes te

maken. Één van die regels was het hebben van een filter. De kerk vindt het prima dat je internet gebruikt, maar de Gereformeerde Gemeente wil wel dat zijn leden gefilterd internet hebben. Uit de interviews is gebleken dat alleen de respondenten met kinderen een filter hebben. En dan ook vooral om de kinderen te beschermen tegen seks en geweld op het internet. De overige respondenten vinden een filter niet nodig. Ze vinden dat het je eigen verantwoordelijkheid is wat je wel en niet op zoekt. Ook willen ze niet beperkt worden in hun gebruik van het internet.

Dan uiteraard het thema secularisering. Er zijn dus drie groepen respondenten. Binnen de eerste groep, de groep die nog wel lid is van de Gereformeerde Gemeente geven er verschillende aan wel verandert te zijn van kerk. Ook geven ze aan dat hun huidige kerk wel lichter is dan hun vorige qua regels. Hier voelen ze zich ook prettiger bij. Ook geven de meesten aan bij andere kerken gekeken te hebben. Hun huidige kerk heeft daarbij nog steeds hun voorkeur. Dat betekent dat hun religieuze identiteit overeenkomt met dat van hun kerk. De tweede groep, de groep die twijfelt om de overstap te maken, geeft aan zich niet meer helemaal op hun plek te voelen bij hun huidige kerk. Hun religieuze identiteit niet (meer) overeenkomt met dat van de kerk, ze voelen zich niet meer prettig. Ze hebben gekeken naar andere opties (kerken) maar hebben nog geen betere optie, dus een kerk waar zij meer voordeel uit kunnen halen en waar zij zich prettiger voelen, gevonden. Daarom blijven ze nu (nog) bij hun huidige kerk. De laatste groep heeft al wel de overstap gemaakt naar een andere of geen kerk. Deze overstap hebben ze gemaakt omdat hun religieuze identiteit niet meer overeen kwam met hun vorige kerk. Ze haalden dus niet meer hun maximale voordeel uit die kerk en ze voelden zich er niet meer prettig. Ze zijn opzoek gegaan naar een kerk die beter bij hen paste. Deze aansluiting hebben ze gevonden bij de Hervormde kerk en een enkeling door niet meer naar de kerk te gaan.

Nu geven de respondenten aan de interviews dat internet geen invloed heeft gehad op hun religieuze identiteit en dus op hun keuze voor kerk. Dit lijkt echter wel zo te zijn. Aangezien eerder al was gebleken dat de respondenten wel het idee hadden dat ze meer weten over de wereld door het internet. Echter als ze door internet meer over de wereld te weten zijn gekomen kan er ook gezegd worden dat internet informatie heeft gegeven dat de kerk niet geeft. De respondenten zullen deze informatie en daarmee dus eigenlijk hun opties gaan vergelijken met hun eigen situatie, in dit geval hun eigen kerk. Zo zijn ze er wellicht achter gekomen dat ze meer willen dan dat hun eigen kerk bied. Hun maatstaven veranderen en daarmee ook hun religieuze identiteit waardoor een deel toch de overstap maakt naar een andere, lichtere kerk eventueel zelfs een andere stroming. Internet heeft dus zeker invloed op de religieuze identiteit doordat het vele deuren opent. Internet zal echter niet de enige factor zijn die invloed heeft op het fenomeen secularisering. Ook zal de ene persoon er gevoeliger voor zijn dan de andere persoon. Mensen zijn nu eenmaal uniek, iedereen heeft andere behoeftes en zit in een andere situatie.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1. Projectkader	6
1.2. Doelstelling	9
1.3. Onderzoeksmodel	10
1.4. Vraagstelling en deelvragen	10
1.5. Casus	11
2. Theoretisch kader	14
2.1. Religie en secularisering	14
2.2. Identiteit en identiteitstransformatie	15
2.3. 'Rational Choice Theory`	16
2.4. Conceptueel model	19
2.5. Uitleg van de kerken in dit onderzoek	19
3. Methodologie	21
3.1. Onderzoeksstrategie	21
3.2. Narratief onderzoek	21
3.3. Onderzoeksmateriaal	22
3.4. De respondenten	23
4. Data analyse	26
4.1. Respondenten en de kerk	26
Analyse	33
4.2. De respondent en het internet	35
Analyse	48
5. Conclusie en aanbevelingen	52
6. Reflectie	56
Referentielijst	57
Bijlage - Vragenlijst interviews	59

1. Inleiding

1.1. Projectkader

Vroeger werd religie gezien als iets dat je via je geboorte van je ouders kreeg, het was dus sociaal en cultureel gegeven en het was geen individuele keuze. Tegenwoordig is dit niet meer per definitie het geval, nu wordt religie gezien als iets waar je zelf voor kiest en wat je moet leren, het is dus niet meer alleen gegeven door geboorte. Ondanks dat ouders de primaire invloed hebben in de geloofsvoorkeur van hun nageslacht (Arweck & Nesbitt, 2010, p. 70), is het in principe tegenwoordig zo dat als het geloof je niet kan interesseren en het raakt je niet, dan kan je er mee ophouden. Iemand kan zelf zijn of haar (religieuze) identiteit bepalen (Arweck & Nesbitt, 2010, p. 67). Diegene die wel bij de kerk blijven en vast houden aan hun geloof, die zullen meer toegewijd zijn en er dus meer voor willen doen of laten liggen. Jongeren hebben dus een keuze te maken, in het geval van dit onderzoek, in wel geloven in God, niet geloven in God (Queen, 1996, p. 1-2) of misschien geloven op een andere manier of zelfs in een andere God.

Door sociale en culturele veranderingen is het makkelijker om te kiezen voor een ander geloof dan dat van je ouders en een andere religieuze identiteit te creëren (Arweck & Nesbitt, 2010, p. 68-69). Dit komt dan ook regelmatig voor en wordt ook wel ontkerkelijkheid of secularisering genoemd. Secularisering is geen nieuw fenomeen, al jaren wordt er geschreven over een afname in kerkgangers. Zo schreven Willits & Crider (In Eucker et al, 2007, p. 1667) dat aan het begin van 1980 in Amerika zo'n 60% van de jong volwassenen minder vaak naar de kerk gingen dan in hun puberteit. Zo'n 30 tot 40% gaat zelfs helemaal niet meer naar de kerk. Ook in Nederland is dit te zien, in het jaar 1900 ging praktisch heel Nederland naar de kerk of was bij een kerkgemeenschap aangesloten, maar in 2001 noemde 40% van heel Nederland zich niet kerkelijke, vooral bij de Nederlandse hervormde kerk is het aantal kerkgangers gedaald, ook zijn er mensen die overstappen naar een andere kerk (Advokaat & De Graaf, 2001, p. 30). Toch zijn er plekken in Nederland waar het geloof nog erg leeft. De mensen in deze steden of dorpen zijn hier nog erg met het geloof begaan. Vooral in de Bijbelbelt is het geloof (het christendom) nog erg duidelijk aanwezig. De Bijbelbelt zal in de casusbeschrijving (hoofdstuk 1.5) verder beschreven worden.

Er zijn verschillende stromingen binnen het Christendom, bijvoorbeeld Katholiek, Gereformeerd en Hervormd. Alle deze stromingen hebben verschillende principes en zijn in verschillende mate streng of minder streng. De Gereformeerde Gemeente is wellicht de strengste stroming van het Christendom. In veel steden en dorpen binnen de Bijbelbelt, bijvoorbeeld Rijssen, de casus in dit onderzoek, wonen veel mensen die lid zijn van de Gereformeerde Gemeente en die precies leven naar het woord van God zoals het in de Bijbel beschreven staat. Dit betekent echter niet dat in Rijssen bij deze gemeenschap de tijd heeft stil gestaan. Ook binnen de Gereformeerde

Gemeente zijn er veranderingen te zien, sommige kerken gaan meer met de tijd mee dan andere kerken. Zo mogen vrouwen bij de ene kerk wel kort haar hebben en bij de ander niet. Toch hebben veel kerken binnen de Gereformeerde Gemeente nog dezelfde regels. Zo mogen vrouwen geen broeken, make-up of oorbellen dragen. Maar waar eerst internet helemaal verboden was, wordt het nu wel gedoogd. Er zijn zelfs kerken binnen de Gereformeerde Gemeente die een website hebben, maar dit is niet het geval in Rijssen.

Er zou gezegd kunnen worden dat de leefregels van sommige kerken veranderen en versoepelen, de gemeenschap mag meer en gaat op deze manier met de tijd mee. De Nederlandse jongeren uit de Gereformeerde Gemeente onderscheiden zich dan ook steeds minder dan de niet-gelovige jongeren, oftewel de seculiere jongeren, zowel qua kleding als qua opleiding. Zo gaan ook de gereformeerde meisjes tegenwoordig gewoon naar het VWO, dit was in het verleden uit den boze. Als deze meisjes eenmaal een diploma hebben gehaald zullen ze niet meer zo snel naar het huishouden terug gaan, wat in het verleden wel werd verwacht van vrouwen (Kleinjan, 2013). Dit komt doordat hogere educatie de horizon van een individu verbreedt en kan zorgen voor meer zicht op andere culturen. Dit kan als gevolg hebben dat jongeren minder geïnteresseerd zijn in de traditionele leefwijze van voorgaande generaties (Eucker et al, 2007, p. 1669). Er zou gezegd kunnen worden dat de ideologie van de kerk verbleekt in de huidige samenleving, vooral bij de hoger opgeleide jongeren, zoals hierboven is genoemd.

Ook is de media een belangrijke factor in het afzwakken of het veranderen van de cultuur van de Gereformeerde Gemeente. Media is een omvangrijk begrip, hieronder vallen onder andere televisie, radio, nieuwsbladen en het internet. Volgens Thompson (In Tubella, 2005, p. 259) komen mensen dankzij media tegenwoordig makkelijk in aanraking met niet-lokale kennis, door bijvoorbeeld series, films, maar ook door het journaal en documentaires. Ook jongeren worden beïnvloed door de media als radio, tv en internet. Gezien de beperkte tijd is het niet mogelijk om alle aspecten van media te onderzoeken, daarom wordt er in dit onderzoek gefocust op internet. Deze keuze is gemaakt omdat de invloed van het internet toeneemt. Veel verloopt tegenwoordig via het internet, formele en informele contacten onderhouden, inkopen doen, kennis verzamelen en entertainment, het is er allemaal te vinden. Hierdoor heeft het internet een directe invloed op de identiteit van jongeren en jong volwassenen (Hemming & Madge, 2011, p. 43).

Ook de jongeren binnen de Gereformeerde Gemeente hebben toegang tot het internet, waar deze externe invloeden vroeger nog buiten de deur gehouden konden worden is dit tegenwoordig niet meer zo eenvoudig. Onder andere de komst van tablets en smartphones maakt dit een lastige opgave. Op deze toestellen zitten namelijk geen filters die bijvoorbeeld bepaalde woorden filteren en zo sites blokkeren waar deze woorden op voor komen, ook worden sites als Facebook en Twitter

vaak geblokkeerd. Mensen hebben dus steeds meer mogelijkheden om onbeperkt toegang te hebben tot het internet.

Op het internet is er toegang tot in principe de hele wereld, dus ook met andere culturen. Volgens Parekh (in Arweck & Nesbitt, 2010, p. 72) kunnen mensen op twee manieren reageren op cultuur, of ze omarmen hun eigen cultuur en leven er na, of ze verrijken hun eigen cultuur met onderdelen uit andere culturen. Doordat mensen met andere culturen in aanraking komen kunnen ze ook andere geloofsovertuigingen creëren, één die beter bij de individu past. Er kan gezegd worden dat hiermee een eigen religieuze identiteit gevormd wordt, ze mixen als het ware hun traditionele geloofsovertuiging met een andere geloofsovertuiging uit een andere cultuur en vormen zo een eigen, unieke geloofsvorm. In dit onderzoek wordt er gekeken hoe internet de identiteit van deze jong volwassenen beïnvloedt en hoe dit effect heeft op de secularisering van de Gereformeerde Gemeente in Rijssen. De invloeden van internet op jongeren kan op verschillende manieren onderzocht worden, met verschillende benaderingen en theorieën. In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van de *Rational Choice Theory*. Deze theorie zal in het theoretische kader verder uitgelegd worden.

Dit onderzoek zal gericht zijn op de jong volwassenen die van oorsprong uit een kerk komen binnen een Gereformeerde Gemeente tussen de 20 en 30 jaar oud. Dit is namelijk de leeftijd dat de meeste mensen hun eigen religieuze identiteit creëren. Dit gebeurt niet in de puberteit, maar bij jong volwassenen (Petts, 2009, p.552). Ook is dit de leeftijd dat de meeste mensen op eigen benen gaan staan, ze krijgen een baantje, zijn aan het studeren en gaan wellicht samen wonen. Kortom ze komen in een nieuwe sociale leefomgeving en komen hierdoor hoogstwaarschijnlijk in aanraking met mensen buiten de kerkelijke gemeenschap. Ook hebben ouders minder invloed op hun kinderen vanaf deze leeftijd (Eucker et al, 2007, p. 1668). Tussen de 20 en 30 jaar doen jong volwassenen hun belijdenis. Belijdenis doen betekent dat een individu toetreed tot een kerk en uitkomt voor zijn of haar geloof. Hij of zij is dan officieel een aanhanger van een Godsdienst (Wolters, 1996, p. 58). Wellicht is dit een reden dat jongeren op deze leeftijd hun eigen religieuze identiteit vormen. De (religieuze) identiteit van jongeren staat niet vast. Het kan veranderen door sociale processen en externe invloeden uit de sociale ruimte van die persoon, dit kunnen ouders zijn, school, vrienden, collega's, maar ook de media (Hemming & Madge, 2011, p. 40, 43). Het is interessant om te onderzoeken hoe de identiteitstransformatie verloopt bij jongeren uit deze kerk, juist omdat zij zijn opgevoed door ouders met een sterke toewijding aan de Bijbel.

Er is in het verleden wel onderzoek gedaan naar de secularisering, maar de laatste onderzoeken waren gebaseerd op data uit de jaren '60 en '70 (Eucker et al., 2007, p. 1668). Oorzaken van secularisering zijn echter periode gevoelig, elke tijd heeft zijn eigen factoren. Het leven van nu ziet er uiteraard anders uit dan 50 jaar geleden, waardoor de data uit de jaren '60 en '70 gezien kunnen worden als verouderd (Eucker et al., 2007, p. 1668). Toen hadden ze bijvoorbeeld nog geen internet. Nieuw onderzoek naar de oorzaken van secularisering is daarom gewenst.

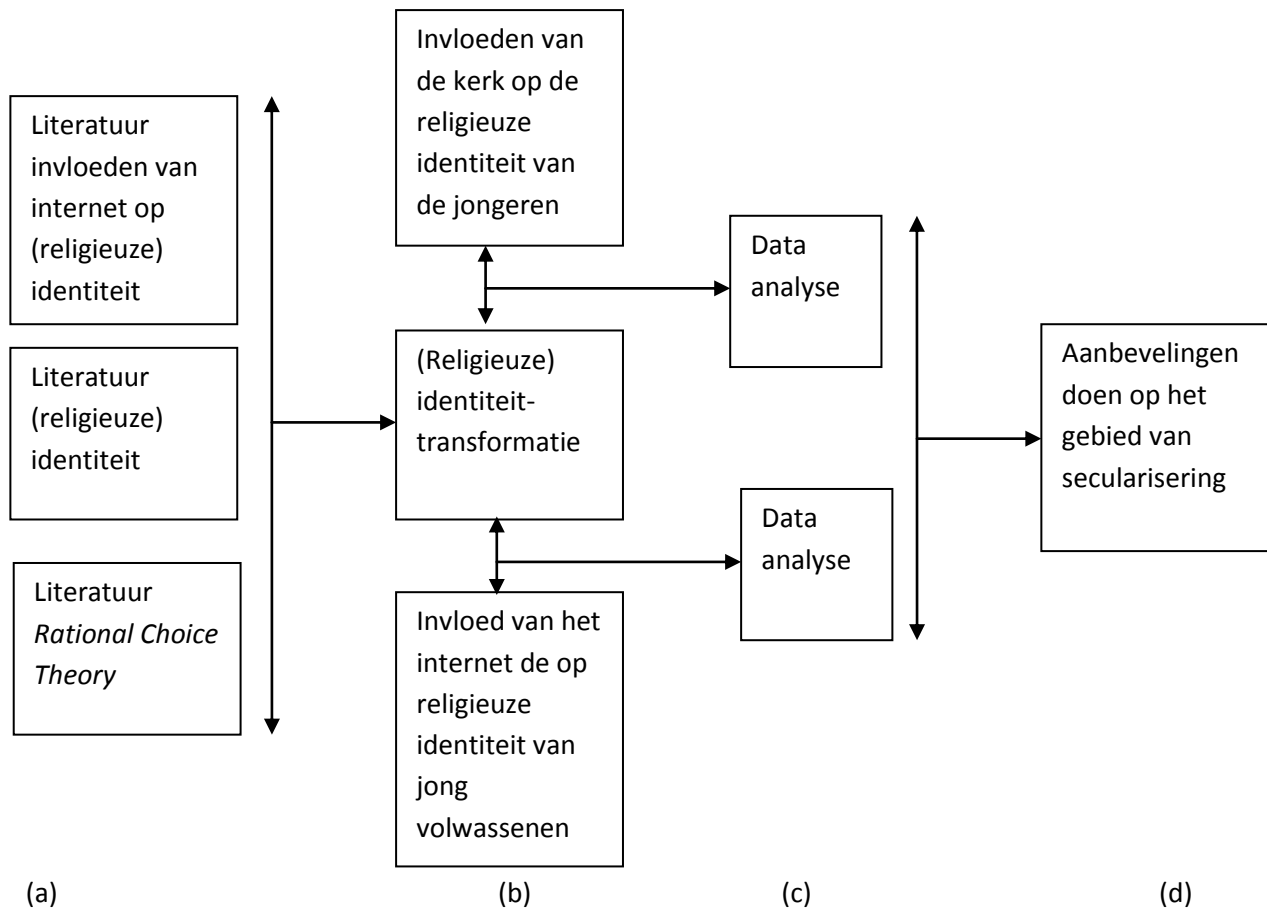
1.2. Doelstelling

Dit onderzoek zal praktisch gericht zijn, want het is de bedoeling om aanbevelingen te kunnen doen aan de hand van dit onderzoek op het gebied van secularisering. Dit wil ik doen door kennis te genereren over dit onderwerp, hieruit komt de volgende doelstelling:

'Het doel van dit onderzoek is bijdrage leveren aan het wetenschappelijk en maatschappelijke inzicht over secularisering van jong volwassenen, door het analyseren van de invloeden van internet op de jong volwassenen binnen de Gereformeerde Gemeente in de stad Rijssen in de Bijbelbelt.'

Uiteraard zullen de resultaten het fenomeen secularisering niet oplossen, maar de verkregen inzichten kunnen wel gebruikt worden om aanbevelingen te doen aan de kerk op het gebied van secularisering. De kerk kan der mate van de verkregen informatie beter inspelen op dit fenomeen. Ook is dit onderzoek relevant voor de maatschappij omdat de verkregen inzichten iets zeggen over de invloed van internet op jong volwassenen. De informatie kan dus gebruikt worden om beter om te gaan met internet met betrekking tot jong volwassenen, ook buiten de Gereformeerde Gemeente. Ook kan dit onderzoek voor de jong volwassenen uit de Gereformeerde Gemeente verduidelijking geven over hoe internet hun (religieuze) identiteit beïnvloed en wat de gevolgen hiervan kunnen zijn. Daarnaast is de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek dat het gat wordt verkleind in de aanwezige informatie over dit onderwerp.

1.3. Onderzoeksmodel

Figuur 1. Het onderzoeksmodel

Uitleg: (a) Door het doen van een literatuur onderzoek over de invloeden van internet op identiteit, over identiteit en over de theorie die gebruikt zal worden in dit onderzoek (de *Rational Choice Theory*), zal ik hopelijk genoeg kennis op gedaan hebben om (b) data te verzamelen over hoe de identiteit van jongeren wordt beïnvloed door de kerk en door het internet en hoe identiteit verandert door deze invloeden. (c) Deze data zal vervolgens geanalyseerd worden, waarna (d) aanbevelingen gedaan kunnen worden op het gebied van secularisering.

1.4. Vraagstelling en deelvragen

Aan de hand van de bovenstaande informatie is de volgende vraagstelling geformuleerd:

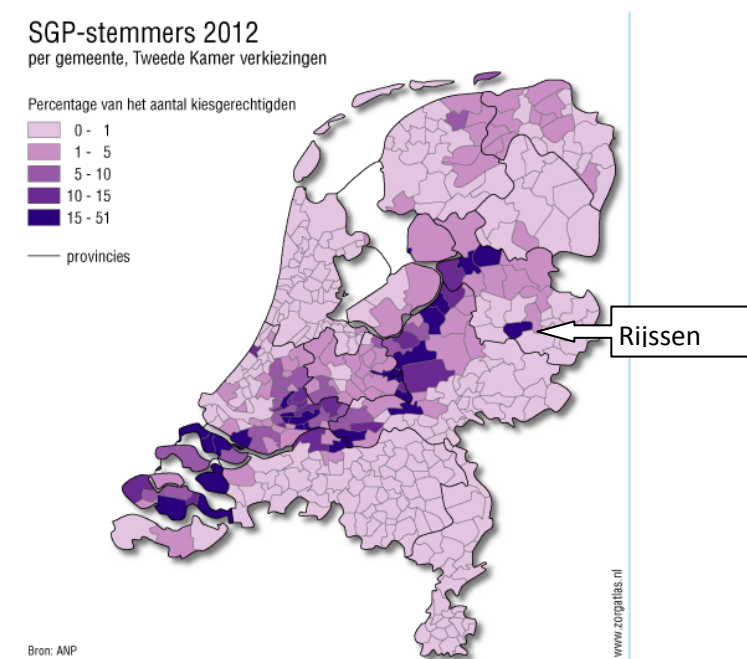
“In hoeverre wordt de religieuze identiteit van de jong volwassenen binnen de kerken van de Gereformeerde Gemeente in de stad Rijssen in de Bijbelbelt beïnvloed door de kerk en het internet en hoe is dit terug te zien in de secularisering van deze gemeenschap?”

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal deze vraag opgedeeld worden in verschillende deelvragen, namelijk:

- *Hoe beïnvloedt de kerk de religieuze identiteit van de jong volwassenen en wat betekent dit voor hen?*
- *Welk gedrag vertonen de jong volwassenen op het internet en hoe beïnvloedt dit de religieuze identiteit van hen?*
- *Wat is het verband tussen de invloed van internet en de secularisering van de Gereformeerde Gemeente?*

1.5. Casus

De Bijbelbelt, of de Bijbelgordel is een gebied in Nederland, het is de benaming van een gebied dat dwars door Nederland van Zeeland, via Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland naar de kop van Overijssel loopt. Rijssen (de pijl) past hier goed tussen, hoewel het eigenlijk net buiten de Bijbelbelt ligt. Op de onderstaande afbeelding is aan de hand van de hoeveelheid mensen die op de Staatkundige Gereformeerde Partij (de SGP) hebben gestemd te zien hoe de Bijbelbelt ongeveer loopt.

Figuur 2. De Bijbelbelt (Zwakhals, Giesbers & Deuningen, 2012)

In de Bijbelbelt wonen veel mensen die gereformeerd of hervormd zijn (CBS, 2005, p. 38). Binnen de Bijbelbelt wonen zo'n 300.000 orthodox-protestantse gelovigen (KleinJan, 2013). die leven naar het woord van God en dus precies doen en laten wat er in de Bijbel staat. De Bijbel is heilig en daar wordt elke bladzijde van nageleefd. Zo geloven zij in Adam en Eva als eerste mensen op aarde,

hemel en hel en daar is de zondag een echte rustdag waarop ook de auto bijvoorbeeld niet mag worden gewassen, ook hebben vrouwen vaak nog minder rechten. Ook is in deze gemeenschap televisie en film een groot taboe (KleinJan, 2013). Hieronder valt ook de Gereformeerde Gemeente, hier dragen vrouwen en meisjes een hoed en een rok op zondag, maar ook op doordeweekse dagen. Tevens is deze gemeente fel tegen abortus, euthanasie, homoseksualiteit en anti-conceptie, en gaan de meeste leden meestal niet naar theater of bioscoop en is televisie en open internet (dus zonder filter) niet toegestaan (Kerkzoeker, z.d.).

Volgens Jansen (2011, p. 19) is religie een belangrijke factor voor mensen bij het maken van een keuze tijdens verkiezingen. Het blijkt dan ook dat de meeste leden van de Gereformeerde Gemeente op de SGP stemmen (Kerkzoeker, z.d.). Daarom is er gekeken naar het stemgedrag van de inwoners van de steden en dorpen van de Bijbelbelt bij het kiezen van een goede casus. De stad Rijssen is uiteindelijk gekozen als casus van dit onderzoek. Rijssen is een stad met ongeveer 28.000 inwoners gelegen in Overijssel tussen Deventer en Almelo. Rijssen is voor een groot deel Gereformeerd, SGP was dan ook langere tijd de grootste en belangrijkste partij in de gemeente. Dit veranderde echter toen er een gemeentelijke herindeling plaats vond in 2001 (218x Overijssel, 2008, p. 380; Zwakhals, Giesbers & Deuning, 2012). In 2001 werden het dorp Holten en de stad Rijssen samengevoegd als één gemeente (Gemeente Rijssen-Holten, z.d.). Toch staat Rijssen nog steeds bekend om zijn streng Christelijke bolwerk (KleinJan, 2010).

Rijssen is een van de steden waar de Gereformeerde Gemeente rijkelijk aanwezig is, in 1990 was het aandeel van deze groep zelfs nog 40% van de inwoners van Rijssen (Knippenberg, 1992, p. 90). Voor de onderstaande cijfers zijn de gegevens van de Tweede kamer verkiezingen in 2010 gebruikt. In tabel 1 is goed te zien dat Rijssen een belangrijke stad is voor de SGP.

Naam	Stemmen Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) in 2010	Percentages
Ede	6832	10.6%
Barneveld	6236	19.6%
Rijssen-Holten	5157	22.5%
Reimerswaal	3724	30.0%
Urk	3635	39.1%
Nunspeet	3552	21.3%
Nederbetuwe	3426	26.4%
Veenendaal	3299	9.1%

Tabel 1. Top 10 steden SGP stemmen (bron: Zwakhals, Giesbers & Deuningen, 2012).

Ede en Barneveld hebben wellicht een groter aandeel in het aantal stemmen, maar daar ligt het percentage SGP-stemmers lager, namelijk voor Ede is het percentage van SGP-stemmers 10.6% en voor Barneveld is dit 19.6%. In Rijssen is dit percentage 22.5% (Zwakhals, Giesbers & Deuningen, 2012). Voordat het dorp Holten zich bij Rijssen voegde was dit percentage echter hoger, toen was de SGP de belangrijkste partij in de gemeente (218x Overijssel, 2008, p. 380), hieruit kan geconcludeerd worden dat de inbreng van Holten niet positief is voor het percentage SGP-stemmers. Er zijn steden die in 2010 een hoger percentage aan SGP-stemmers hadden dan Rijssen (Bijvoorbeeld Nederbetuwe: 26.4%, Reimerswaal: 30.0% en Urk: 39.1%), maar deze gemeentes zijn aanzienlijk kleiner en hebben daarom in absolute getallen minder goed gescoord (Nederbetuwe: 3426, Reimerswaal: 3724 en Urk: 3635, tegenover Rijssen: 5157) (Zwakhals, Giesbers & Deuningen, 2012), er is voor dit onderzoek dus gekozen voor een middenweg. Uit deze cijfers kan geconcludeerd worden dat op de algemene trend van secularisering Rijssen met dit relatief hoge stemmers (zowel in absolute aantallen als in percentages) een uitzondering is. Daarom is Rijssen een goede stad om dit onderzoek te laten plaats vinden.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zullen verschillende begrippen uitgelegd worden die centraal staan in dit onderzoek, het zal voornamelijk gaan om de begrippen identiteit en religie. Er zal uitgelegd worden wat identiteit precies inhoud en hoe deze kan veranderen. Ook zal het begrip religie uitgelegd worden en hoe religie invloed heeft op jong volwassenen. Omdat deze begrippen centraal staan in dit onderzoek is het van essentieel belang om deze goed te begrijpen. Ook zal in dit hoofdstuk de Rational Choice Theory uitgelegd worden. Deze theorie zal op dit onderzoek als hulpmiddel worden gebruikt om een verband te leggen tussen de (religieuze) identiteit van jong volwassenen binnen de Gereformeerde Gemeente en het internet. Aan het eind van dit hoofdstuk zal er een korte begrippenlijst volgen met onder andere de namen van kerken en de verschillen ertussen. Dit ter verduidelijking van de analyse

2.1. Religie en secularisering

De Gereformeerde Gemeente is een stroming van het Christendom, een religie dat Gods woord volgt. Aangezien religie een belangrijk factor is in dit onderzoek zal dit begrip nader uitgelegd worden. De Gereformeerde Gemeente is dus een vertakking van het Christendom en zoals eerder gezegd leven de volgelingen van deze religie letterlijk naar het woord van de Bijbel en is dat de waarheid. Maar wat is religie? De definitie van Professor Birgit Meyer (2006, p.6) luidt:

“[B]roadly speaking, religion refers to the ways in which people link up with, or even feel touched by, a meta-empirical sphere that may be glossed as supernatural, sacred, divine, or transcendental.”

Arweck & Nesbitt (2010, p. 70) voeg hier aan toe dat religie *“a way of life”* is. Religie is dus iets wat mensen voelen of waar ze zich mee verbonden voelen en wat als iets bovennatuurlijks wordt ervaren, iets heiligs. Ze leven ernaar, want dat is voor hen de waarheid. Dit zal voor de jong volwassenen in dit onderzoek hoogst waarschijnlijk God zijn. Maar voor andere kan dit Allah of Boeddha zijn.

Wat kinderen en jongeren geloven nemen ze vaak over van hun ouders en is sterker naar mate de ouders dit geloof ook duidelijk na leven, bijvoorbeeld door naar de kerk te gaan en te bidden (Petts, 2009, p. 553). Volgens Hervieu-Léger (in Arweck & Nesbitt, 2010, p. 76) is religie een ketting van herinneringen. Tradities, geloofsovertuigingen, normen en waarden worden van generatie op generatie doorgegeven. Maar de moderne samenleving is niet meer de samenleving van de herinneringen. Dit komt onder andere door de individualisering en de rationalisering, met als gevolg dat tradities verloren gaan (Arwick & Nesbitt, 2010, p. 76). Wat kan uiten in secularisering van een

kerk. Mensen verlaten hun kerk, sluiten zich aan bij een andere kerk of gaan helemaal niet meer naar de kerk. Dit fenomeen, is niet nieuw zoals eerder al is genoemd. Een reden om de kerk te verlaten zou kunnen zijn dat het beoefenen van de desbetreffende religie te moeilijk wordt (Queen, 1996, p. 1668), jongeren komen namelijk door de jaren heen met andere (niet) religieuze tradities in aanraking via vrienden of andere kennissen (collega's, medestudenten). Het kan zijn dat een individu deze ervaring beter bij zich zelf vindt passen dan de religieuze tradities waarmee hij of zij is opgegroeid. Een persoon kan om deze reden overstappen op een andere religie en tradities die hier beter bij passen (Petts, 2009, p. 556). In dit onderzoek zal er gekeken worden of internet bijdraagt aan de secularisering van de Gereformeerde Gemeente in Rijssen.

2.2. Identiteit en identiteitstransformatie

De (religieuze) Identiteit van jong volwassenen speelt een grote rol in dit onderzoek, daarom is het belangrijk om uit te leggen wat hiermee bedoeld wordt. Identiteit ontstaat door te communiceren, verbaal of non-verbaal. Door te communiceren wordt er onderscheid gemaakt tussen de 'een' en de ander. Volosinov (In Thomson et al. 2009, p. 199) stelt dat door communicatie een individu zijn of haar plek vindt waar diegene zich thuis voelt en waar hij of zij hoort. Communicatie fungeert als een soort brug tussen de 'een' en de 'ander' en creëert onderscheid tussen de 'een' en de 'ander'. Het is een proces van zelf-categoriseren en het begrenzen van groepen of van een individu, dit kan als gevolg hebben dat er vooroordelen en stereotypes ontstaan van groepen (Aguiar, 2008, p. 6). Greg Smith (2004, p. 187) voegt muziek, kunst, plaats en discriminatie toe aan elementen die bijdragen bij het formeren van een identiteit. Tubella (2005, p. 258) noemt media ook als een factor die invloed heeft op de identiteit van een individu. Er wordt door middel van deze elementen wederom onderscheid gemaakt tussen de 'een' en de 'ander'.

Omdat er verschillende elementen zijn die identiteit beïnvloeden, moet identiteit dan ook gezien worden als iets dat nog niet af is, *a work in progress*. Er wordt een heel leven van een persoon constant aan zijn of haar identiteit gebouwd, afgebroken en gesleuteld en is daarom nooit af (Tubella, 2005, p. 257; Hall, 1990, p. 153). Identiteit ligt dus zowel in de toekomst als in het verleden, het is een wisselwerking van geschiedenis, cultuur en macht. Identiteiten zijn namen die we geven aan ons zelf en aan ander om iemand in een soort hokje te plaatsen (Hall, 1990, p. 225). Er zijn verschillende soorten identiteit, in dit onderzoek zullen er twee aan bod komen, namelijk de collectieve identiteit en de individuele identiteit.

Collectieve identiteit, ook wel culturele identiteit genoemd, is de identiteit die een persoon deelt met anderen. Dit zijn mensen met dezelfde achtergrond, geschiedenis, geloofsovertuigingen, tradities en normen en waarden. Het zou een soort eenheid genoemd kunnen worden, dit kan een

gevoel van *belonging* creëren, je hoort bij deze eenheid of niet (Tubella, 2005, p.257; Hall, 1990, p. 223). In dit onderzoek zal het om de collectieve identiteit van de Gereformeerde Gemeente gaan.

De individuele identiteit is een aantal te onderscheidende kenmerken van een persoon die net als bij collectieve identiteit gevormd worden door achtergrond, geschiedenis, geloofsovertuigingen, tradities en normen en waarden (Tubella, 2005, p.257). Deze persoon kan trots zijn op zijn geloofsovertuiging en er volledig achterstaan, maar het kan ook een gevolg van de invloeden zijn van zijn of haar omgeving. De identiteit van een persoon zal niet in een snel tempo veranderen (Fearon, 1999, p. 2), dit gaat geleidelijk. De identiteit van een individu kan door verschillende externe invloeden beïnvloed worden, dit onderzoek zal zich dus focussen op de externe invloeden in de vorm van internet. Dankzij het internet is er een nieuwe vorm van sociale interactie ontstaan, grenzen verdwijnen en veel mensen hebben met veel mensen contact. Door het internet wordt informatie makkelijk toegankelijk en kunnen mensen zelf kiezen welke informatie ze binnen krijgen, waardoor collectieve identiteit verloren kan gaan, kan veranderen (Tubella, 2005, p. 257), maar ook kan versterken.

Een individu kan dus een eigen idee krijgen over bepaalde dingen, een ander idee dan de rest met die zelfde collectieve identiteit. Het kan zijn dat deze ideeën niet overeen komen met de ideeën van de collectieve identiteit. Wat als gevolg kan hebben dat deze persoon zich daar vanaf kan zetten en een eigen individuele identiteit gaat creëren. Ook kan het zijn dat deze individu zich bij een andere collectieve identiteit aansluit, om vervolgens naar deze normen en waarden te leven (Rouchy, 2002, p. 214). Het veranderen van identiteit, oftewel identiteitstransformatie, zal niet zonder slag of stoot gaan, dit is een proces. Een persoon die in zo'n proces zit, moet zichzelf opnieuw uitvinden, hij of zij moet opnieuw leren wat zijn of haar nieuwe normen en waarden zijn en deze persoon moet bereid zijn om oude normen en waarden op te geven. Daar komt bij dat er onbegrip vanuit zijn of haar omgeving kan ontstaan door het verschil in normen en waarden (Queen, 1996, p. 1669).

In dit onderzoek zal dus gekeken worden naar de identiteit van de jongeren binnen de Gereformeerde Gemeente in Rijssen in de Bijbelbelt en hoe deze beïnvloed worden door het internet en de Gereformeerde Gemeente zelf.

2.3. 'Rational Choice Theory'

Om te kijken naar hoe internet invloed heeft op de identiteit van een individu, heb ik gekozen om de *Rational Choice Theory* te gebruiken. Deze theorie zal als hulpmiddel worden gebruikt om de verzamelde data te analyseren. De *Rationale Choice Theory* sluit goed aan op het onderwerp van dit onderzoek.

The Rational Choice Theory is van oorsprong een economische theorie. Er werd vanuit gegaan dat mensen gemotiveerd werden door geld en dat ze zoveel mogelijk winst wilden maken.

Met dit in gedachte werd menselijk gedrag verklaard en voorspeld. Andere wetenschappers zijn deze theorie over gaan nemen en gaan toepassen op hun eigen vakgebied. Sociologen en politicologen hebben zo de *Rational Choice Theory* gebruikt, en doen dat tot op het heden nog steeds, om gedrag te verklaren van mensen. Ze gaan er vanuit dat ze rationeel denken en dat ze voor- en nadelen van mogelijke acties tegen elkaar opwegen voor het maken van een keuze waarna een actie zal volgen. Dit was op zich niet nieuw, er was bekend dat mensen rationeel keuzes maakten, maar dit ging altijd gepaard met ander, niet rationele elementen. De *Rational Choice Theory* doet dit niet en kijkt puur en alleen naar het maken van rationele keuzes (Scott, 2000, p. 126-127).

Met de *Rational Choice Theory* kan de manier waarop een individu of een groep keuzes maken in een bepaalde context worden geanalyseerd en verklaard. Er wordt vanuit gegaan dat de individu het maken van deze keuze baseert op het maximaliseren van zijn of haar eigen voordeel. De individu moet bij het maken van deze keuze op de hoogte zijn van de mogelijke opties en zal dan de optie kiezen die zal leiden tot de beste uitkomst voor hem/haar zelf. Hij of zij zal uit deze optie dus het meeste voordeel halen voor zichzelf vergeleken met de andere opties waardoor deze optie het meest gunstig is voor die persoon (Aguiar & De Francisco, 2008, p. 3; Spickard, 1998, p. 181). Een persoon heeft dus een voorkeur voor of de behoefte aan een bepaalde optie. In het geval van dit onderzoek zou het bijvoorbeeld kunnen zijn dat jongeren voorkeur geven aan een feest op zondag in plaats van de zondagsrust. Zou dit het geval zijn dan zou er gezegd kunnen worden dat hier sprake is van een religieuze identiteitstransformatie. Daarom is deze theorie erg interessant en goed bruikbaar voor dit onderzoek.

Er zijn een aantal veronderstellingen bij de *Rational Choice Theory*, zo moet een persoon bepaalde overtuigingen hebben over de gevolgen van de mogelijk acties. Hij moet weten wat de consequenties zijn van zijn keuze. Ook moet een persoon (denken te) weten welke mogelijkheid het beste voor hem is en welke mogelijkheid het slechtst zou uitpakken. Hij zal een bepaalde rangorde geven aan de mogelijke opties. Actoren zullen de mogelijke maatregelen nemen om de maximale nut te behalen uit de gekozen optie (Chai, 1999, p. 5-6). Er wordt uitgegaan van het egoïsme van de individu, iemand zal dus niet kiezen voor een optie waarvan diegene denkt dat die nadelig is voor zich zelf (Chai, 1999, p. 185; Akhtar, 2008, p. 1), ook gaat het er van uit dat een individu opties kan vergelijken en overwegingen kan maken tussen verschillende opties (Akhtar, 2008, p. 1).

Scott (2000, p. 128) stelt dat actors binnen een bepaald kader handelen. Er zijn dus randvoorwaarden aanwezig. Ook handelen ze op basis van de informaties die zij bezitten over de omstandigheden waarin ze handelen. Zo zou in dit onderzoek een randvoorwaarde kunnen zijn dat de persoon wel in Rijssen wil blijven wonen en de omstandigheden kunnen zijn wat de reactie van de familie zal zijn op het overstappen op een andere kerk. Er moet dus een kosten en baten analyse gemaakt kunnen worden door de individu. Hij moet zijn behoeftes of voorkeuren opwegen tegen de

omstandigheden (een boze familie) en hij moet de middelen (eventueel moeten verhuizen of verrijden) hebben om zijn behoeftes te kunnen bevredigen. Het is volgens Scott dan ook niet mogelijk voor een persoon om al zijn behoeftes te bevredigen, hij kan niet alles krijgen wat hij wil. Daarom zal hij kiezen voor de optie die hem het meest in zijn behoeftes bevredigd, hij zal dus bereidt moeten zijn om dingen op te geven (bijvoorbeeld een goede band met de familie of zijn eigen behoeftes).

Er kan op twee manieren gekeken worden naar deze benadering, op een internalistische manier en/of een externalistische manier. Bij de internalistische manier wordt er onderzoek gedaan naar wat er in iemand om gaat bij het maken van een keuze. Wat is de innerlijke motivatie voor een keuze van een bepaalde actie, deze motivaties kunnen voorkeuren, overtuigingen en verlangens zijn die een persoon na streeft in zijn of haar acties. Elke actie heeft een reden en is doordacht en dan wel op zo'n manier dat het zoveel mogelijk positief zal uitpakken voor de persoon in kwestie, deze vorm van de *Rational Choice Theory* is dus eigenlijk een normatieve theorie (Aguiar & De Francisco, 2008, p. 4-5). In dit onderzoek zou een internalistische benadering zijn het beschrijven van de reden dat iemand wel of niet is overgestapt naar een andere kerk.

De tweede, de externalistische manier kijkt naar de uitkomst van de actie, het waarneembare gedeelte van het besluitvormingsproces. Wat er in ons hoofd gebeurt tijdens het maken van een keuze doet er niet toe. Overtuigingen en voorkeur zijn slechts labels die we geven aan acties of de representatie van acties, ze kunnen hooguit gezien worden als een mogelijke uitkomst. De voorkeur voor een bepaalde actie wordt dus pas onthuld als de actie plaats vindt, de reden doet er niet toe. Deze vorm van de *Rational Choice Theory* is niet zoals de internalistische vorm normatief, het is eerder een beschrijvende theorie, de redenen zijn altijd extern, waarneembaar. Het ziet er naar uit dat een persoon zijn eigen nut maximaliseert, maar of dit de bedoeling is, is niet waarneembaar, dus dat is niet bekend. Samenvattend: Internalisten geloven in overtuigingen, voorkeur en verlangens als motivatie, maar externalisten die zien dit als niet meer dan een concept dat een waarneembaar gedrag beschrijft dat beïnvloed wordt door een bepaalde situatie (Aguiar & De Francisco, 2008, p. 5).

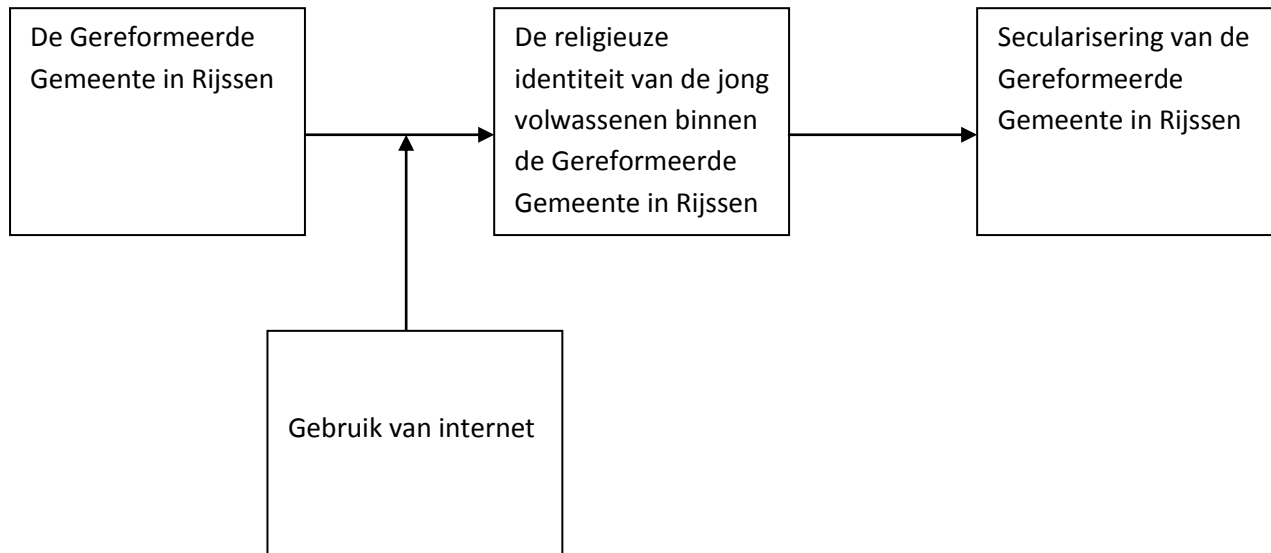
In dit onderzoek zal de focus vooral liggen op de internalistische kant van de *Rational Choice Theory*, want om te weten hoe de identiteit zich vormt en eventueel vervormt moet onderzocht worden wat er in het hoofd van de jong volwassen gebeurt, waarom gaat hij/zij op het internet, wat doet hij/zij daar en heeft dit invloed op de (religieuze) identiteit van deze persoon. Dat kan alleen door vragen te stellen, niet door te observeren wat de externalistische benadering oppert.

Deze theorie roept ook vragen op, want kunnen mensen wel genoeg kennis hebben van de mogelijke opties (wat nodig is volgens deze theorie willen ze een rationele keuze kunnen maken)? En hoe speelt de sociale norm een rol bij het maken van een keuze? Wordt egoïsme wel geaccepteerd en hoe ver kan egoïsme gaan? In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat respondenten genoeg op

de hoogte zijn van de mogelijkheden. Ook wordt er vanuit gegaan dat de respondenten op de hoogte zijn van de sociale norm en wat hun keuze voor gevolgen heeft voor hun zelf en hun omgeving.

2.4. Conceptueel model

Uit de bovenstaande informatie kan het volgende conceptueel model geschetst worden:

In dit conceptueel model wordt verondersteld dat de invloed van de kerken binnen de Gereformeerde Gemeente op de (religieuze) identiteit van de jongeren binnen deze gemeenschap wordt afgezwakt door het internet en dat dit invloed heeft op de secularisering van deze kerk. Internet is de interveniërende factor.

2.5. Uitleg van de kerken in dit onderzoek

Gereformeerde Gemeente: de relatief strenge gereformeerde kerken, volgens deze kerken is het woord van God de waarheid. Deze kerk hanteert verschillende regels. In de kerk dragen vrouwen en meisjes een hoed en een rok en ook op doordeweekse dagen wordt er door de vrouwen geen broek gedragen. Tevens is deze gemeente fel tegen abortus, euthanasie, homoseksualiteit en anti-conceptie. Ook gaat men meestal niet naar theater of bioscoop en is televisie en internet niet algemeen gebruikelijk (kerkzoeker, z.d.). De respondenten zullen allemaal hun oorsprong hebben in de Gereformeerde Gemeente.

Hieronder vallen de volgende kerken:

De Oranjekerk, de Eskerk, de Noorderkerk en de Zuiderkerk. Uit de interviews heb ik kunnen halen dat de Oranjekerk en de Eskerk nog net iets zwaarder zijn dan de Noorderkerk en de Zuiderkerk.

De Hervormde kerk: deze kerk is vergeleken met de Gereformeerde Gemeente een stuk lichter. De respondenten noemen deze kerk ook veel opener en er kan meer. Deze kerk hanteert dan

ook geen regels, zoals de Gereformeerde Gemeente. Onder deze stroming valt de Sionkerk, de Schildkerk en de kerk de Hoeksteen.

3. Methodologie

3.1. Onderzoeksstrategie

Voor dit onderzoek zal een kwalitatieve methode worden gebruikt, want om de invloed van de kerk en het internet op een persoon te achterhalen moet er diep op dit onderwerp ingegaan worden en niet in de breedte zoals een kwantitatief onderzoek doet (Verschuren & Doorewaard, 2010, p. 184). Het gaat niet om een algemeen onderwerp, maar om een specifiek onderwerp, daarom is een kwantitatief onderwerp niet een optie, ik wil geen antwoord krijgen op de 'wat' en 'waar' vragen, maar op de 'waarom'. Antwoord krijgen op *waarom heeft internet of de kerk wel of geen invloed en hoe hebben ze invloed op de respondenten* kan alleen door echt met mensen in gesprek te gaan en ze een stem te geven (Creswell, 2013, p. 45, 48). Ik wil de verhalen aanhoren en begrijpen van mensen zodat ik die zo goed mogelijk kan analyseren en interpreteren. Met kwalitatief onderzoek kan er onderzoek gedaan worden naar complexe vraagstukken die vragen om diepte en detail (Creswell, 2013, p. 48). Dat is zeker het geval in dit onderzoek, want mensen hebben verschillende achtergronden en bewegingsredenen, dat zal dit onderzoek ook complex maken.

Er zijn verschillende manieren om kwalitatief onderzoek te doen. Een narratief onderzoek houdt in dat je diep in gaat op iemands leven, je wil het achter liggende verhaal achterhalen. Een fenomenologisch onderzoek houdt in dat je op zoek gaat naar de essentie van een ervaring. Met de *grounded theory* ontwikkel je een theorie vanuit de data van je onderzoek. Een etnografisch onderzoek beschrijft en interpreteert een groep met dezelfde culturele achtergrond. En de case studie beschrijft en analyseert één of meerdere specifieke casussen (Creswell, 2013, p. 104).

3.2. Narratief onderzoek

Voor dit onderzoek zal ik dus in gesprek gaan met verschillende mensen die hun oorsprong hebben binnen de Gereformeerde Gemeente in Rijssen. Om dit te doen zal ik een narratief onderzoek doen, dit past het beste bij dit onderzoek, want ik ben niet op zoek naar de essentie van een bepaalde ervaring maar naar de invloed van de kerk en het internet. Ik ben niet van plan een theorie te ontwikkelen over de invloed van de kerk of het internet. Al heeft de groep dezelfde culturele achtergrond, ik ben niet van plan deze culturele achtergrond te beschrijven, eerder zal ik in gaan op waarom respondenten deze culturele achtergrond hebben verlaten, mocht dit het geval zijn. Ook zal ik geen case studie doen. Dit onderzoek is wel een specifieke casus, maar ik wil geen moment opname maken. Ik wil juist weten wat de respondenten drijft om bepaalde keuzes wel of niet te maken.

Dit gezegd te hebben is het duidelijk dat ik voor een narratief onderzoek gekozen heb. Ik wil weten hoe de respondenten beïnvloed worden door de kerk, of dit is veranderd, waarom dit is veranderd en wat zij er van vinden. Ook wil ik weten hoe zij zich gedragen op het internet en wat ze

vinden van wat er allemaal op het internet te vinden is en wat ze wellicht liever anders hadden gezien. Ook wil ik weten of zij zelf denken dat internet ze heeft beïnvloed. Met deze vragen wil ik inzicht krijgen op de religieuze identiteit van de respondenten, of deze is veranderd en hoe de kerk en het internet daarbij een rol hebben gespeeld. Een narratief onderzoek geeft gelegenheid om deze vragen beantwoord te krijgen.

Dit houdt in dat ik diepte interviews zal houden met meerdere respondenten over zowel hun relaties met de kerk als wat ze allemaal doen op het internet en wat ze van het internet vinden. Deze interviews zullen slechts semi-gestructureerd zijn om genoeg ruimte over te houden voor de eigen verhalen en ervaring van de respondenten. Maar ook zal ik gebruik maken van een andere databron, namelijk een literatuurstudie, deze is voor de interviews gedaan, dit wordt triangulatie genoemd (Verschuren & Doorewaard, 2010, p. 184). De data van een narratief onderzoek kan op verschillende manieren geanalyseerd worden, per thema, structureel of per persoon (Creswell, 2013, p. 72). Mijn analyse zal per thema worden geanalyseerd, de respondent en de kerk, en de respondent en het internet. Op deze manier hoop ik respondenten te kunnen vergelijken, waarna ik een conclusie kan trekken over de situatie.

Het onderzoek wordt gehouden in de stad Rijssen en is gericht op de jong volwassenen die hun oorsprong hebben in de Gereformeerde Gemeente in Rijssen. Zelf kom ik ook uit Rijssen, maar ik ben niet met de kerk of de Bijbel opgevoed. Hierdoor heb ik in het verleden vooroordelen gevormd over deze kerk en zijn gemeenschap. Deze vooroordelen zijn door privé omstandigheden wel minder geworden, maar zullen bewust of onbewust toch nog aanwezig zijn. Hier zal ik in dit onderzoek rekening mee moeten houden, door deze te erkennen en zoveel mogelijk naast me neer te leggen, zodat ik zo objectief mogelijk dit onderzoek kan doen. Dit zal echter nooit helemaal lukken, een mens is nou eenmaal subjectief.

3.3. Onderzoeksmateriaal

Voor het verzamelen van data is er eerst een literatuurstudie gedaan naar dit onderwerp. Hierbij is er informatie verzameld over (religieuze) identiteiten, religie en secularisering zodat ik op de hoogte ben van wat er allemaal speelt. Aan de hand van de literatuurstudie heb ik een theorie gekozen die goed aansluit op dit onderwerp. Dit is de *Rational Choice Theory* (zie het theoretisch kader hoofdstuk 2.3).

Ik heb gekozen voor het doen van interviews en observatie. Dit paste het beste bij dit onderzoek en sloot het beste aan op de vraagstelling. Zo heb ik meerdere jong volwassenen van kerken binnen de Gereformeerde Gemeente tussen de 20 en de 30 jaar uit Rijssen geïnterviewd over de kerk en het internet. Deze interviews waren semi-gestructureerd, dit betekent dat er slechts enkele vragen vooraf op papier zijn gezet die het interview sturen. Zo is heeft de geïnterviewde alle

ruimte om zijn/haar verhaal te doen en is er ruimte om dieper op bepaalde onderwerpen of onverwachte situaties in te gaan (Creswell, 2013, p. 71).

Na alle data verzameld te hebben en te hebben geanalyseerd met behulp van de *Rational Choice Theory* hoop ik iets te kunnen zeggen over hoe de kerk en het internet de (religieuze) identiteit van de jong volwassenen beïnvloed. Ook hoop ik iets te kunnen zeggen over hoe dit effect heeft op de secularisering binnen de Gereformeerde Gemeente in Rijssen en dus de hoofdvraag te beantwoorden.

3.4. De respondenten

Voor dit onderzoek heb ik 11 respondenten bereid gevonden om met mij in gesprek te gaan over de kerk en het internet. De respondenten heb ik der mate van de sneeuwbal methode geworven, dit betekent dat één sleutelinformant helpt bij het vinden van andere respondenten en dat die respondenten weer helpen bij het vinden van nieuwe respondenten (Maalsté, 2008, p. 394). Ik ben begonnen in mijn eigen netwerk rondvragen en met vertellen waar ik mee bezig was. Zo kreeg ik al snel wat contactgegevens, maar nog niet genoeg. Er waren ook personen die niet wilden of konden helpen. Daarna ben ik dankzij de respondenten die ik al wel kon en mocht interviewen aan nieuwe namen gekomen. De respondenten gaan naar verschillende kerken, maar ze hebben allemaal hun oorsprong in de Gereformeerde Gemeente. De respondenten hebben allemaal een andere naam gekregen om privacy redenen. De respondenten:

Karin: Karin is 25 jaar, getrouwd en heeft twee kinderen, gaat altijd al naar de Noorderkerk en is huisvrouw en zorgt voor haar kinderen.

Julie: Julie is 29 jaar, getrouwd en heeft twee kinderen, ging eerst naar de Eskerk, ze gaat nu naar de Noorderkerk, ze twijfelt echter om over te stappen naar een hervormde kerk. Ze werkt in de zorg.

Anne: Anne is 22 jaar, verloofd, ze ging eerst naar de Zuiderkerk, nu gaat ze naar de Schildkerk, ze is secretaresse.

Lisa: Lisa is 23 jaar, vrijgezel, ze ging naar de Eskerk, nu gaat ze naar de Sionkerk, ze werkt in de zorg.

Marloes: Marloes is 26 jaar, getrouwd (met Wouter) en heeft twee kinderen, ze ging in Genemuiden naar de Gereformeerde Gemeente, nu in Rijssen naar de Noorderkerk, ze werkt in de zorg.

Esther: Esther is 30 jaar, getrouwd, heeft geen kinderen, zat eerst in Nunspeet bij de Gereformeerde Gemeente, nu zit ze bij de Zuiderkerk, ze werkt in de zorg.

Wouter: Wouter is 26 jaar, getrouwd (met Marloes) en heeft twee kinderen, ging eerst in Genemuiden naar de Gereformeerde Gemeente, nu in Rijssen naar de Noorderkerk, hij werkt in de ICT als accountant en vertegenwoordiger.

Tom: Tom is 25 jaar, vrijgezel, hij ging naar de Noorderkerk, nu gaat hij niet meer naar de kerk, hij werkt in de verkoop van bouwmachines.

Mieke en Jeroen: Mieke (25 jaar) en Jeroen (27 jaar), zijn een getrouwd stel, hebben geen kinderen, zij ging naar de Eskerk en hij ging naar de Oranjekerk, nu gaan ze naar Hoeksteen, zij doet de administratie van een bedrijf. Dit is een dubbel interview geworden.

Martijn: Martijn is 22 jaar, vrijgezel, hij gaat naar de Zuiderkerk en is HBO student.

Sandra: Sandra is 25 jaar, heeft een vriend, ging eerst naar de Oranjekerk, nu gaat ze naar de Noorderkerk, werkt als juffrouw op een reformatorische basisschool.

De gegevens nogmaals schematisch weergegeven:

Gegevens Naam	Leeftijd	Burgerlijke staat	Kinderen	Beroep	Vroegere kerk	Huidige kerk
Karin	25 jaar	Getrouwd	Ja, twee	-	-	Noord
Julie	29 jaar	Getrouwd	Ja, twee	Zorg	Eskerk	Noord, twijfels over overstappen naar een andere kerk
Anne	22 jaar	Verloofd	Nee	Secretaresse	Zuiderkerk	Schildkerk
Lisa	23 jaar	Vrijgezel	Nee	Zorg	Eskerk	Sionkerk
Marloes	26 jaar	Getrouwd	Ja, twee	Zorg	Gereformeerde Gemeente in Genemuiden	Noorderkerk
Esther	30 jaar	Getrouwd	Nee	Zorg	Gereformeerde Gemeente in Nunspeet	Zuiderkerk
Wouter	26 jaar	Getrouwd	Ja, twee	ICT	Gereformeerde Gemeente in Genemuiden	Noorderkerk

Tom	25 jaar	Vrijgezel	Nee	Sales	Noorderkerk	Geen
Mieke en Jeroen	Zij 25 jaar, Hij 27 jaar	Getrouwd	Nee	Zij administratie, hij op de bouw	Zij de Eskerk, hij de Oranjekerk	Hoeksteen
Martijn	22 jaar	Vrijgezel	Nee	Student	-	Zuiderkerk
Sandra	25 jaar	Relatie	Nee	Onderwijs	Oranjekerk	Noorderkerk

Tabel 2. Gegevens respondenten

4. Data analyse

In dit hoofdstuk zullen de interviews geanalyseerd worden. Om anonimiteit van de respondenten te kunnen garanderen zijn er fictieve namen gebruikt. Door middel van de analyse zal er in dit hoofdstuk antwoord worden gegeven op de deelvragen uit hoofdstuk 1.4. In hoofdstuk 3.4 was al een korte introductie te lezen over de respondenten, ook kan tabel 2 (pagina 23-24) als hulpmiddel gebruikt worden bij het lezen van de analyse. Dit is ook gedaan met de kerken, dit was te lezen in hoofdstuk 2.5. Voordat de interviews geanalyseerd worden, worden de interviews eerst individueel besproken. Vervolgens worden de bevindingen, de trends en de overeenkomsten met behulp van de *Rational Choice Theory* geanalyseerd. De analyse is in twee delen opgedeeld, eerst zal er te lezen zijn hoe de respondenten met de kerk omgaan en wat ze van de kerk vinden. Vervolgens zal er te lezen zijn hoe de respondenten met internet omgaan en wat ze van het internet vinden. Ook zal in dit laatste deel van de analyse de kerk betrokken worden in de analyse.

4.1. Respondenten en de kerk

Karin

Elke zondag proberen Karin en haar man twee keer naar de Noorderkerk te gaan, maar dit lukt niet altijd door de kinderen. De jongste is er nog te klein voor volgens Karin. Als het niet lukt dan luisteren ze via de scanner. Via een scanner kunnen ze thuis meeluisteren naar de kerkdienst. De kerk heeft een centrale plek in haar leven. Ze vindt het dan ook belangrijk om er mee bezig te zijn, door bijvoorbeeld te bidden en de kerkdiensten te bezoeken of te beluisteren. Haar kinderen zitten op een Gereformeerde school. Na afloop van het interview vertelde ze dat ze het gevoel heeft dat zij als gereformeerden door de maatschappij in een hoekje worden gedrukt. Ze is het er bijvoorbeeld niet mee eens dat elke school bijvoorbeeld één homoseksueel of allochtoon in dienst moet hebben, ook vindt ze het niet fijn dat er door de overheid wordt opgelegd hoeveel computers een klas moet hebben. Zij als Gereformeerden staan hier niet achter en willen graag hun kinderen onderwijzen zoals de kerk dat wil en niet zoals de overheid dat wil. Ze moeten hier echter wel gehoor aangegeven willen ze subsidies krijgen, zij en haar man zijn dan ook bereid om de school particulier te betalen als de overheid te ver gaan volgens haar standaarden. Hieruit blijkt dat de kerk erg belangrijk is voor Karin, ze staat dan ook volledig achter de kerk en zijn keuzes.

Julie

Sinds Julie samen is met haar man gaat ze naar de Noorderkerk, dat is zo'n 6 jaar. Voorheen ging ze naar de Eskerk. Deze overstap was onder andere om haar relatie, maar ook omdat ze de Eskerk altijd al te zwaar vond en zich er niet meer in de zware regels kon vinden. Zo hadden ze strikte uiterlijk voorschriften, vrouwen mogen geen broeken aan en hun rok moet een bepaalde lengte

hebben, ook mogen vrouwen geen oorbellen in van de Eskerk. Daar kwam bij dat Julie de preken van de dominee niet altijd goed begreep, ook niet na de uitleg. Dit alles leidde er toe dat ze zich af sloot voor wat er allemaal werd verteld in de kerk en dat ze vooral voor haar ouders mee ging naar de kerk en niet meer voor zichzelf. De tijd dat ze in de puberteit zat interesseerde de kerk haar ook niet zo, ze had toen niet meer zoveel met de kerk. Toen ze ging studeren in Nijkerk en daar ook op kamers ging, kreeg ze een periode dat ze niks meer met de kerk deed. Na haar eigen zeggen: 'Ik deed eigenlijk alles wat God verboden had'. Ze knipte haar haar af, droeg oorbellen en broeken en ging feesten, dit kon allemaal niet in Rijssen en ze wou weten of het ook echt zo slecht was als dat de kerk beweerde. Ook keek ze in deze tijd bij andere kerken. Maar na haar studie ging ze toch aan de toekomst denken en werd ze rustiger. Ze was haar wilde haren kwijt. Ze ging trouwen en kwam zo met haar man weer bij de Gereformeerde Gemeente terecht. Dit keer bij de Noorderkerk, die voelde goed.

Sinds Julie een gezin heeft is de kerk meer voor haar gaan betekenen. Ook al kan ze niet meer elke zondag twee keer naar de kerk om de kinderen en omdat ze soms moet werken op zondag. Toch probeert ze wel regelmatig te gaan, gemiddeld zo'n één keer in de twee weken. Dit vindt ze erg weinig en daarom probeert ze kerkdiensten ook via de scanner te volgen. Maar ook dat is af en toe lastig om te volgen door de kinderen. Wel vindt ze een zondag zonder kerk, niet echt een zondag, dan mist ze het zondag gevoel. Ook door het dopen van de kinderen is de kerk belangrijker voor haar geworden. De kerk kreeg zo meer betekenis, omdat je er dan echt als ouder voor kiest en het een familieding werd.

Soms vindt ze het wel erg lastig om de kerk te begrijpen. Ze zegt dat dat komt door haar omgeving, want de ideeën komen niet overeen met wat zij buiten de kerk ziet. Julie werkt in een openbare instelling. Daar hebben ze een televisie en gaan haar collega's niet naar de kerk. Hierdoor krijgt ze veel mee van de buitenwereld en weet ze wat er speelt in de maatschappij. Ze heeft dan ook het gevoel dat de tijd in de kerk stil staat en dat ze op dezelfde lijn zitten als 10 jaar geleden. Dit vindt ze erg jammer. Toen Julie en haar man hun kinderen wilden laten dopen, kwamen er ouderlingen langs voor een gesprek. Bij hun eerste kindje werd er gevraagd of ze een televisie hadden en bij de tweede werd er ook gevraagd of ze wel gefilterd internet hadden. Als dit niet het geval was dan mochten ze de kinderen niet laten dopen. Hier heeft Julie erg moeite mee, want ze vindt niet dat het daar om draait en het brengt spanningen met zich mee. Ze vindt niet dat de kerk bepaald of je wel of niet gefilterd internet hebt. Dit moet je eigen keuze zijn en het moet niet opgelegd worden. Hierdoor verandert haar houding tegenover de kerk. Volgens Julie draait het niet om uiterlijk en regels, maar om hoe je je gedraagt en of je de 10 geboden naleeft.

Julie vindt dan ook dan de Noorderkerk zich te veel focust op de dingen die niet mogen en dat ze te veel met het uiterlijk van zijn leden bezig zijn, bijvoorbeeld dat mensen geen legging mogen dragen en geen kort haar mogen hebben. En ze vindt dat daar over gepraat moet kunnen worden.

Daardoor zitten Julie en haar man nu al twee jaar te overweging om naar een andere, lichtere kerk te gaan (ze zitten aan een Hervormde kerk te denken). Dit zou puur en alleen om de strenge regels zijn die de Noordekerk hanteert. Maar voor nu vinden ze de stap te groot, de Hervormde kerk is toch wel erg licht en makkelijk en daar staan ze ook niet helemaal achter. Julie vindt dat het tegenwoordig sowieso lastig is om te geloven in God, ook doordat ze nu wat ouder is, ze ziet nu veel meer om haar heen gebeuren.

Anne

Anne gaat elke zondag twee keer naar de Schildkerk in Rijssen. Voorheen was ze lid van de Zuiderkerk. De reden van deze verschuiving is onder andere haar verloving met een man uit een andere kerk (de Ontmoetingskerk, wel een gereformeerde kerk, maar veel lichter dan de Zuiderkerk). De Schildkerk zit tussen de Ontmoetingskerk en de Zuiderkerk in. Een andere reden is dat Anne de Zuiderkerk te zwaar vond. Dit stond Anne niet meer aan, ze wou meer vrijheid, bijvoorbeeld op het gebied van kleding, ze wilde niet meer alleen maar rokken moet dragen, ze wou ook broeken dragen. Ook vindt Anne de Schildkerk fijner omdat die meer betrokken is met zijn leden. Zo zijn er verschillende activiteiten waar leden zich voor kunnen opgeven, ook kunnen leden zich opgeven voor vrijwilligers werk binnen de kerk.

Anne vindt het fijn om naar de kerk te gaan. Het is een plek dat geloven makkelijker maakt doordat er mensen lopen met hetzelfde geloof en dezelfde ideeën hierover. Dit is elders niet altijd het geval, bijvoorbeeld op haar werk. Daarnaast worden de mensen in de kerk moed ingesproken en worden er mooie liederen gezongen ter ere van god, dit alles maakt de kerk voor Anne een fijne plek om naar toe te gaan. In het verleden heeft ze wel eens getwijfeld over haar geloof en of andere religies het juist wel bij het juiste eind zouden hebben. Maar de Bijbel nam dan haar twijfels weer weg. Ze is met de kerk opgegroeid, het is dan ook vanzelfsprekend voor haar om in God te geloven.

Lisa

Sinds een jaar is Lisa lid van de Sionkerk, hiervoor zat ze bij de Eskerk. De reden van deze verschuiving is dat ze de Eskerk te zwaar vond. Na verschillende kerken bezocht te hebben, kwam ze er achter dat de Sionkerk het beste bij haar paste. Lisa probeert één maal op een zondag naar de kerk te gaan, maar door haar werk als verpleegkundige is dit niet altijd mogelijk. Tot haar 17e ging ze wel altijd twee keer op een zondag naar de kerk met haar ouders. Maar daar heeft ze niet meer zoveel behoefte aan, ze vindt het niet nodig om twee keer op zondag te gaan. Ze noemt zichzelf dan ook wel wat lakser in het naar de kerk gaan.

Lisa heeft voor de Sionkerk gekozen omdat ze vindt dat die kerk leuker met kinderen omgaat. Kinderen worden daar meer bij de dienst betrokken en er wordt zo gepreekt dat kinderen het ook

begrijpen. Dit terwijl ze zelf nog geen kinderen heeft. Ze vindt de Sionkerk vermoedelijk beter te begrijpen en toegankelijker. Dit miste ze bij andere kerken. Ook wordt er in de Sionkerk meer met elkaar gepraat en worden ook andere meningen gehoord. In de Eskerk gebeurde dit niet. Ze vindt dan ook dat de Eskerk niet met de tijd mee gaat, dit vindt ze een min punt van de Eskerk. In de Eskerk wordt er niet over onderwerpen als muziek, internet of seks voor het huwelijk gepraat, het mocht gewoon niet, punt. De Sionkerk is makkelijker en probeert dat wel, maar stelt toch ook wel grenzen, bijvoorbeeld het opzoeken van erotische filmpjes, hier is Lisa het mee eens.

Lisa is het niet eens met de regels die de Eskerk hanteert op het gebied van uiterlijk. Je mag geen make-up dragen, je mag geen broek dragen. Doe je dat wel dan komt het niet goed met je volgens de kerk. Volgens Lisa moet je leven zoals het hoort volgens de Bijbel en je vraagt hulp aan God als dat nodig is. Je merkt dan vanzelf wanneer iets goed is of niet. Dat doe je niet doormiddel van regels opleggen. Zo zijn haar opa en oma vroeger de kerk uitgezet omdat ze eerlijk vertelden dat ze een televisie hadden, dat vindt ze te ver gaan. ze vindt dat mensen naar kerk moet mogen blijven gaan ook al doen ze bepaalde dingen anders. Zo kunnen die mensen misschien leren in de kerk hoe dingen wel horen. Ook zijn er wel eens toeristen geweigerd in de Eskerk die wel van de Gereformeerde Gemeente waren, maar geen hoedje op hadden, dat vond ze beschamend.

Marloes

Sinds 3 jaar woont Marloes in Rijssen en gaat ze naar de Noorderkerk. Hier heeft ze voor gekozen omdat haar ouders ook bij deze kerk zaten. Voordat ze naar Rijssen verhuisde woonde ze in Genemuiden, daar zat ze tot haar trouwen bij de Oude Gereformeerde Gemeente. Daarna is ze naar de Gereformeerde Gemeente gegaan waar haar man lid was. Hier is ze nu zo'n 7 jaar lid van, waarvan dus 3 jaar in Rijssen. Het verschil tussen beide kerken is voor Marloes vooral dat de Noorderkerk gemoedelijker is, ze vindt de sfeer prettiger en de mensen hebben meer belangstelling voor elkaar. Zo doet de Noorderkerk minder moeilijk over het feit dat Marloes korter haar heeft dan de norm binnen de Gereformeerde Gemeente. In Genemuiden zeiden ze daar wat van en dat vond ze niet leuk. Marloes gaat elke zondag twee keer naar de kerk, ze zou de kerk dan ook niet meer weg kunnen denken uit haar leven. Ze gelooft dat de Bijbel de waarheid is en daar staat ze dan ook volledig achter. God heeft een centrale plek in haar leven, ze is er mee opgegroeid, het is daardoor een soort gewenning geworden zegt ze.

Esther

Esther woont sinds 1.5 jaar in Rijssen en ze zit bij de Zuiderkerk. In Nunspeet ging zo ook al naar de Gereformeerde Gemeente, maar omdat ze met een man uit Rijssen trouwde verhuisde ze naar Rijssen. Haar man zat al bij de Zuiderkerk, daarom was de keuze al snel gemaakt. Het grootste

verschil tussen de kerken was dat de mensen in Nunspeet stugger en degelijker waren. In de Zuiderkerk is iedereen wat makkelijker en wat soepeler. Hier moest ze wel aan wennen, zo vond ze het vreemd als haar man haar ouders met 'je' in plaats van met 'u' aansprakten. Ook was ze prettig verbaasd om het feit dat er in de Zuiderkerk hele vriendengroepen bij elkaar in de kerk zaten. Dit was in Nunspeet niet het geval, daar zaten de mensen vooral met hun gezin in de kerk. Ze vindt de verandering dan ook wel leuk. De kerk betekent voor Esther rust en het maakt haar zondag compleet. God is voor haar iemand waar ze echt terecht kan met vragen, problemen en blijdschap.

Wouter

Wouter zit sinds drie jaar bij de Noorderkerk in Rijssen, daarvoor woonde hij in Genemuiden waar hij ook bij de Gereformeerde Gemeente zat. Ook heeft hij tot zijn 7e levensjaar bij een hervormde kerk gezeten. Zijn ouders vonden deze kerk echter te licht. Ze waren het niet meer eens met de normen en waarden waardoor ze zich er niet meer thuis voelde en naar de Gereformeerde Gemeente zijn overgestapt. Wouter gaat elke zondag twee keer naar de kerk samen met zijn vrouw en kinderen. God en de kerk zijn erg belangrijk voor hem. God stuurt volgens Wouter ons leven en hij vindt het fijn dat er op zondag in de kerk over verteld wordt. Met problemen richt hij zich tot God, Hij is dan ook zijn steun en toe verlaat.

Tom

Hij zat voorheen altijd bij de Noorderkerk, daar is hij 7 jaar geleden bij weg gegaan. Hij had het gevoel dat hij alleen nog voor zijn ouders ging en dat vond hij geen goede reden om naar de kerk te gaan. De diensten pakte hem niet meer en ze waren er thuis ook niet heel erg mee bezig. Zo hadden ze bijvoorbeeld een televisie en een Playstation thuis. Dit mag niet van de kerk. Volgens Tom zijn de mensen uit de Gereformeerde Gemeente te verdelen in twee groepen, een groep die heel strak met het geloof bezig is en een groep die wat makkelijker met de kerk omgaat. Hij hoorde met zijn ouders bij de tweede groep.

Toen Tom nog wel naar de kerk ging betekende de kerk voor hem vooral gezelligheid met zijn vrienden. Zij gingen dan ook gerust na de dienst een potje poolen bij een café in de buurt. Dit was natuurlijk niet de bedoeling volgens de regels van de kerk in verband met zondagsrust. Na de Noorderkerk is Tom een tijdje naar de Hervormde kerk gegaan met een vriend van hem om te kijken of dat meer wat voor hem was. Maar ook daar kwam hij er achter dat dat niet het geval was. Ook is hij nog naar een andere kerk geweest met een vriendin, maar dat beviel hem ook niet. De preken drongen niet tot hem door hoe erg hij ook zijn best deed. Sinds dien doet hij niks meer met de kerk, een keuze die vooral zijn moeder betreurt. Tom denkt echter wel dat hij in 'iets' gelooft. Tom mist

het geloof niet en dit ziet hij ook bij een deel van zijn vrienden, een ander deel van zijn vrienden gaat nog wel naar de kerk.

Mieke en Jeroen

Mieke en Jeroen gingen een paar jaar geleden beide naar de Gereformeerde Gemeente. Zij altijd naar de Eskerk en hij naar de Oranjekerk. Hier voelden zij zich echter niet meer prettig, ze vonden dat er te veel druk op hen lag door de regels van de kerk. Sinds 5 jaar gaan ze naar de Hervormde kerk, Hoeksteen, in Rijssen. Voor ze naar deze kerk gingen hebben ze eerst een tijd gezocht naar welke kerk het beste bij hen paste, dit deden ze door verschillende kerken te bezoeken. Het werd uiteindelijk Hoeksteen. Het verschil met Hoeksteen en de Oranjekerk en de Eskerk is volgens Mieke en Jeroen dat de Oranjekerk en de Eskerk een gesloten gemeente is dat soms zelfs wat weg had van een sekte volgens Jeroen. Ze hadden het idee dat de jeugd er dom werd gehouden, zo werd er in beide kerken niet veel met elkaar gepraat of gediscussieerd, regels en ideeën werden min of meer opgelegd. Ook vinden ze beide dat de kerken een negatieve houding hadden naar anderen buiten de kerk en dat er een grote sociale controle was binnen de kerk. Dit is niet wat Mieke en Jeroen willen voor hun zelf en hun toekomstige kinderen, vandaar dat ze zijn veranderd van kerk.

Hoeksteen is veel opener dan de Eskerk en de Oranjekerk. Dit is een leukere manier van omgaan met elkaar vindt Jeroen. Er zijn minder regels en verplichtingen. Als je verplicht bent om iets te doen, dan doe je het omdat het moet, niet omdat je het graag wilt. Daardoor ben je er dan eigenlijk niet echt mee bezig volgens Jeroen. Dan wil je het vooral gedaan hebben om weer verder te kunnen, bijvoorbeeld het lezen uit de Bijbel na het eten. Jeroen vindt dat dat strakke regiem en al die regels een keuze is van de ouders en niet van de kinderen. Hij vindt dat kinderen hun eigen keuze moet mogen maken wat betreft hun geloof en dat daar over gesproken moet kunnen worden. Als hij iets wilt doen op zondag, dan doet hij dat, daar heeft de kerk niks over te zeggen. Hij kon daar wel over praten met zijn ouders, maar Mieke niet. Bij haar thuis waren de regels erg strikt en daar was dan ook niet over te praten.

Doordat de kerk niks van jongeren aan neemt, er niet over te praten is en voorschrijft wat men wel of niet mag doen en wat goed of slecht is, bijvoorbeeld het wereldse, broeken dragen, een televisie, ontstaan er wrijvingen en spanning binnen een familie en/of kerk. Ook vrouwen hebben niet echt een stem volgens Jeroen. Hier stemt Mieke knikkend mee in. Hij zegt dat je precies kan zien wie nog strak van de Gereformeerde Gemeente is, dat zij bepaalde type mensen zijn met een bepaalde houding en uiterlijk. Hij vindt dat die wereld beperkt is en dat er meer is dan dat.

Zelf stelt hij erg onderzoekend en ondernemend te zijn en dat werkt niet goed samen met de Oranjekerk en de Eskerk. Hij vertelt dat er meerdere versies zijn van het Christendom en dat hij daarom niet ziet waarom enkel en alleen die van de Gereformeerde Gemeente goed is. Op school

leerden ze ook wel over andere religies en culturen, maar die werden dan teniet gedaan door dingen die in de Bijbel staan. Hij heeft het idee dat in de Eskerk en de Oranjekerk twijfels niet uitgesproken mogen worden. Ze moesten het maar opzoeken in de Bijbel als ze iets niet snappen of ze twijfelen aan iets, vragen stellen was niet de bedoeling. Dit kan wel in de Hervormde kerk, zo worden in de Hervormde kerk ook programma's van televisie besproken, daar moest het stel wel aan wennen in het begin, want dit was bij hun vorige kerk uit den boze. Hij denkt dan ook dat er altijd iets blijft hangen van je strenge opvoeding, dat maakt geloven volgens hem persoonlijk. Mensen creëren hierdoor hun eigen ideeën en opvattingen over wat ze wel en niet willen.

Martijn

Martijn gaat naar de Zuiderkerk in Rijssen. Daar is hij in opgegroeid. Hij heeft ook wel eens bij andere kerken gekeken, maar die spraken hem niet aan. Martijn gaat elke zondag één of twee keer naar de kerk. De kerk is dan ook een leidraad in zijn leven. Het betekent dan ook veel voor Martijn. Hij stelt dat het vrij centraal in zijn leven staat. Bij alle keuzes die hij maakt heeft hij God en de Bijbel in zijn achterhoofd. Hij zegt dat als je jong bent je toch iets minder strak bent in je geloof, zo heeft hij ook wel eens kerkdiensten stiekem gemist, maar dan voelde dat achteraf toch niet helemaal goed. Naar de kerk gaan hoort er voor hem nou eenmaal bij.

Toch is Martijn het niet met alles eens wat de kerk wil en niet wil. Martijn vindt dat de kerk achter de feiten aanloopt. Als voorbeeld noemt hij dat mensen afgesloten internet moeten hebben, dat vindt hij zelf onzin. Nog een voorbeeld waar de kerk moeilijk over doet is sport. Competitiesport is volgens Marijn geen acceptatie punt in de kerk. Als je belijdenis gaat doen en je doet een competitie sport, dan gaan ze daar moeilijk over doen. Volgens de kerk ben je dan te veel bezig met je sport en niet met God en dat komt niet ten goede van je geloof. Het is dan niet in verhouding, ze zijn bang dat je te veel in je sport op gaat. Martijn doet aan waterpolo en weet zeker dat als hij belijdenis gaat doen, dat hij daar dan problemen mee krijgt. En dat terwijl hij geen wedstrijden op zondag speelt. Dat vindt hij erg jammer en niet meer van deze tijd. Ook is hij het niet altijd eens met de kledingsvoorschriften. Zijn zusje loopt bijvoorbeeld doordeweeks wel in een broek, maar op zondag niet, maar eigenlijk vindt de kerk dat je ook doordeweeks geen broek mag dragen. Martijn vindt dat het daar niet om gaat. Het gaat er volgens hem om dat je je aan de 10 geboden houdt, niet om al die andere regels. Het gaat om de boodschap van de kerk. In de kerk ziet hij dat er toch wel mensen uit de kerk weg trekken, mensen gaan naar andere kerken of gaan helemaal bij de kerk weg. Dit komt volgens Martijn omdat mensen losser worden, meer vrijheid willen en minder regels.

Sandra

Sandra is lid van de Noorderkerk in Rijssen, hiervoor heeft ze bij een andere kerk gezeten, de Oranjekerk. Deze kerk zit qua principes op dezelfde lijn, maar om verschillende strubbelingen en door het kleiner worden van de Oranjekerk is ze naar de Noorderkerk gegaan. Ze gaat elke zondag twee keer naar de kerk en haar religie is een stukje van haar leven en dus belangrijk. Ze probeert te leven zoals God dat wil, de Bijbel is daarom de rode draad door haar leven.

Analyse

In dit hoofdstuk wordt een analyse gemaakt van de bevindingen uit de interviews, denk aan trends en overeenkomsten die in de bovenstaande stukken te lezen zijn. Dit met behulp van de *Rational Choice Theory* die in hoofdstuk 2.3 uitgebreid is behandeld. Kort uitgelegd, de *Rational Choice Theory* gaat er vanuit dat mensen rationeel keuzes maken en van alle opties de voor- en nadelen te overwegen. De individu zal dus een voorkeur hebben voor of behoefte hebben aan een bepaalde optie. Vervolgens kiezen mensen de optie waar ze de meeste voordeel uit halen, bijvoorbeeld dat ze gelukkiger worden. Hiermee probeer ik de volgende deelvraag te beantwoorden met behulp van de:

‘Hoe beïnvloedt de kerk de religieuze identiteit van de jong volwassenen en wat betekent dit voor hen?’

De kerk heeft bij de meeste respondenten een centrale plek in hun leven en hebben volgens de *Rational Choice Theory* gekozen voor hun geloof en de kerk. Dat betekent dat met de kerk hun voordeel groter is (ze zijn gelukkiger) dan zonder de kerk. God is belangrijk voor hen. Maar hun gevoel bij de kerk verschilt sterk. Er is een groot verschil te zien tussen de mensen die nog naar de kerk van de Gereformeerde Gemeente gaan en de mensen die naar de Hervormde kerk zijn overgestapt of zelfs helemaal niet meer naar de kerk gaan. Er zit dus een verschil in de religieuze identiteit van de mensen.

De respondenten die nog wel lid zijn van de Gereformeerde Gemeente zijn erg tevreden met de kerk van de Gereformeerde Gemeente waar ze naar toe gaan, de kerk is belangrijk voor hen en staat centraal in hun leven. Hun religieuze identiteit en daarmee hun ideeën en opvattingen komen overeen met de ideeën en opvattingen van de Gereformeerde Gemeente. De meeste van deze groep respondenten hebben ook ervaring met een andere kerk. Zij kennen hierdoor misschien niet alle opties, maar ze weten wel dat er andere opties zijn. Zij hebben daardoor de voor- en nadelen van andere kerken gezien en weten daardoor dat ze bij hun huidige kerk op hun plek zitten. Ze voelen zich bij hun eigen kerk dus het prettigst. Zij halen de meeste voordeel door te blijven bij hun huidige

kerk. Één respondent heeft niet gekeken bij andere kerken, er zou dus gezegd kunnen worden dat zij niet op de hoogte is van de andere opties. Maar wellicht weet zij van andere kerken doordat zij verhalen van mensen uit andere kerken heeft gehoord, waardoor ze denkt genoeg te weten over de andere opties. Zij heeft waarschijnlijk het gevoel dat ze haar voordeel al maximaal benut bij de Noorderkerk, waardoor ze geen behoefte heeft om bij andere kerken te kijken.

Regels

De anderen hadden een andere mening, hun religieuze identiteit wijkt af van de vorige groep respondenten. Wat opviel was dat het thema regels regelmatig terug kwam in de interviews. De kerk schrijft veel regels voor aan zijn leden. Hier hebben vrij wel alle respondenten moeite mee in meerdere of mindere mate, ook de respondenten die nog wel lid zijn van de Gereformeerde Gemeente. De respondenten die overwogen naar een andere kerk te gaan vinden het op zich prettig om naar hun huidige kerk te gaan, maar zij voelen zich er niet meer 100% op hun plek. Ze hebben namelijk moeite met de regels. Hun religieuze identiteit wijkt af van die van de Gereformeerde Gemeente. Zij vinden dan ook dat geloven niet om de regels gaat, maar om het na leven van de 10 geboden. Ook vinden ze de kerk te streng en ouderwets. Zij vragen zich af of ze bij een andere kerk gelukkiger zouden worden en waardoor hun voordeel dus zou worden vergroot. Ze hebben al wel wat opties bekeken, maar ze zijn nog niet overtuigd van die andere opties. Daarom blijven ze bij hun huidige kerk. Andere kerken voelen nog niet goed genoeg om de overstap te maken.

De respondenten die al zijn overgestapt van de Gereformeerde Gemeente naar een Hervormde kerk voelden zich ook niet meer prettig binnen de Gereformeerde Gemeente. Hun religieuze identiteit week dus te veel af van die van de Gereformeerde Gemeente. De respondenten vertellen dat ze moeite hadden met de regels van de Gereformeerde Gemeente en wilden meer vrijheid en hun eigen keuzes maken. Ook vonden ze het jammer dat er niet echt gepraat kon worden over de opvattingen en de ideeën van de kerk en dat de kerk dus erg gesloten was. De combinatie van regels en de geslotenheid van de kerk vinden veel respondenten niet prettig en is dan ook bij de meeste respondenten de reden dat ze zijn overgestapt naar een lichtere kerk waar ze zich wel prettig voelden. Ze zijn gaan zoeken naar een kerk met een religieuze identiteit die meer overeen kwam met die van hun. Dit vonden ze bij de Hervormde kerk. Deze kerk sloot beter aan bij de religieuze identiteit van deze groep respondenten en de sfeer vonden ze prettiger. Daarom zijn ze overgestapt. De kerk is echter wel nog erg belangrijk voor deze respondenten. Ze gaan er dan ook nog steeds graag naar toe, maar dan wel naar de Hervormde kerk.

Een enkeling gaat helemaal niet meer naar de kerk, hij heeft als enigste niks meer met de kerk. Hij ging tot 7 jaar geleden naar de Noorderkerk, daarna heeft hij ook nog andere kerken geprobeerd, maar er zat niks tussen wat hem beviel. Het sprak hem niet meer aan en het raakte hem

niet meer. Er kan gezegd worden dat zijn religieuze identiteit dusdanig afwijkt van alle kerken waar hij is gaan kijken, dat hij tot de conclusie is gekomen dat geen kerk de beste oplossing voor hem is. Hij zegt echter wel te geloven dat er 'iets' is, dat betekent dat hij wel degelijk een religieuze identiteit heeft.

Het is duidelijk dat de kerk op bijna alle respondenten invloed heeft op hun religieuze identiteit. Zowel positief als negatief. Ze geloven in God, gaan naar de kerk en proberen de 10 geboden na te leven. Door de kerk vinden zijn leden weer moed om te geloven en vinden zij het prettig om een dienst bij te wonen. Echter door het hanteren van strenge regels jaagt de Gereformeerde Gemeente zijn leden eerder weg dan dat ze helpen bij het geloof. Er zou gezegd kunnen worden dat de Gereformeerde Gemeente zijn grip op zijn jong volwassen leden begint te verliezen door zijn striktheid en het strakke beleid dat de kerken voeren.

4.2. De respondent en het internet

Alle respondenten die mee hebben gedaan aan dit onderzoek gebruiken internet, in meerdere of mindere mate. Ook verschilt het gedrag van de respondenten op het internet. In dit deel van de analyse wordt er dieper in gegaan op het gebruik van internet onder de respondenten en wat zij van het internet vinden. Ook hier zullen eerst de interviews over internet individueel besproken worden, gevolgd door een kritische analyse met behulp van de *Rational Choice Theory*. Ook zal de kerk in dit stuk naar voren komen.

Karin

Karin begon op de middelbare school met het gebruiken van internet, toen gebruikte ze het voor het maken van verslagen en af en toe speelde ze een spelletje. Daarvoor was het volgens haar nog niet echt aan de orde. Tegenwoordig gebruikt Karin dagelijks internet. Ze kijkt altijd even op haar e-mail en op Facebook. Ook zoekt ze wel eens wat op over opvoeding, woorden en culturen. Ook winkelt Karin wel eens op het internet naar kleren en schoenen en ze kijkt wel eens filmpjes op Youtube, vooral homevideo's en liedjes. De kerk heeft hier niet veel problemen mee, want dit kunnen ook christelijke liedjes zijn volgens haar. Eerder downloadde ze ook wel eens een film, maar daar is ze mee gestopt. Films kijken dat vindt ze nu tijdverspilling. Internet is voor Karin niet noodzakelijk, maar ze vindt het wel erg handig, zo woont er familie van haar in Canada. Dankzij internet kunnen ze makkelijk en goedkoop met elkaar communiceren. Daarom vindt ze internet een goede ontwikkeling.

Volgens Karin vindt de kerk het gebruik van internet ook tijdverspilling. De kerk is echter niet meer zo erg tegen het internet als vroeger. Toen was internet echt verboden, maar ook de kerk ziet wel in dat ze niet meer om het internet heen kunnen. Mensen hebben internet tegenwoordig nou

eenmaal nodig, bijvoorbeeld voor school of werk. Van de Noorderkerk moeten zijn leden echter wel een filter hebben op hun internet. Met een filter kan seks en gevloek geweerd worden. Er zijn nog geen regels voor hoe ver je internet filtert. Dat is je eigen verantwoordelijkheid. Karin vindt het hebben van een filter een goede zaak, want met internet hebt je toegang tot de hele wereld. Ze vindt niet dat mensen alles maar moeten kunnen zien en dat geldt vooral voor de kinderen. Daarnaast vindt ze dat er met een filter nog genoeg op het internet te vinden is. Zonder filter is ze bang dat kinderen wel onderwerpen als seks en vloeken op het internet opzoeken of dat ze daar per ongeluk op terecht komen. Karin wil haar kinderen er liever zelf over seks vertellen. Ook is ze bang dat haar kinderen anders bepaalde dingen als homoseksualiteit of vreemd gaan normaal gaan vinden. Karin denkt dat iets wat je vaak ziet dat dat went. En dit soort onderwerpen komen regelmatig op het internet langs vindt zij. Zelf staat zij niet achter vreemd gaan en homoseksualiteit, net als de kerk. Ze wil dus niet dat haar kinderen dat wel gaan doen. Karin vindt ook dat bloot niet zomaar moet kunnen langs flitsen, bijvoorbeeld in reclames op het internet. Desalniettemin zegt ze alles al wel een keer gezien te hebben en daardoor niet meer zo snel geschokt raakt van wat ze allemaal op het internet ziet..

Julie

Julie vindt dat zij veel op het internet zit, ze zoekt dingen op voor bijvoorbeeld het huishouden, kijkt filmpjes op Youtube, heeft Facebook, koopt dingen op Marktplaats, speelt wel eens een spelletje, shopt wel eens voor kleding en download verschillende soorten films op het internet. Julie vindt dat dat moet kunnen, want het voelt goed. Zij vindt dat het dan ook niet in strijd is met haar geloof en dat het haar eigen verantwoordelijkheid is. Ze denkt dat ze minder contact met de buitenwereld zou hebben zonder internet en dat ze minder zou weten over wat er allemaal gebeurt in de wereld, want ze heeft geen televisie en geen krant, de krant lezen ze thuis ook via het internet. Ze denkt dan ook dat internet haar beeld op de wereld heeft beïnvloed. Onder andere door het internet heeft zij zich ontwikkeld. Ze is zelf wel eens op onderzoek uitgegaan om te kijken wat ze wel en niet prettig vindt qua onderwerpen en afbeeldingen. Wel vindt ze dat je zelf grenzen moet stellen aan wat je op zoekt. Zo vindt ze dat je zelf geen porno moet gaan opzoeken, dat gaat haar te ver.

Julie vindt het internet ook wel eens eng en bedreigend, juist omdat je toegang hebt tot de hele wereld via internet. Zo hebben mensen veel minder privacy en zijn de foto's die ze online zetten makkelijk via google te vinden. Die zet ze er dan ook zelf niet meer op. Ook vindt ze het vervelend als er veel gevloekt wordt, bijvoorbeeld in een films die ze download, deze zet ze dan uit als dit het geval is. Julie denkt dat internet verleidingen met zich meebrengt. Die zijn niet altijd te weerstaan, vandaar dat ze een filter op het internet heeft. In het verleden heeft ze uit nieuwsgierigheid wel eens een pornofilm gekeken, juist omdat dit door de kerk werd tegen gehouden. Daarom vindt ze dat de

Noorderkerk mensen af en toe juist eens moet laten gaan zodat ze het zelf kunnen onderzoeken of dat iets is voor hen.

Julie vindt dat de kerk strenger is geworden op het gebied van internet. Als voorbeeld noemt ze het dopen van haar kinderen. Er waren ouderlingen op huisbezoek geweest en een week later werden ze nog extra gebeld om te vragen of ze wel gefilterd internet hadden, was dat niet het geval, dan mochten haar kind niet gedoopt worden. Ze hebben wel een filter, maar ze vindt dat die regels wel bepaalde spanningen met zich mee brengen. Julie vertelt dat internetfilters verschillende standen hebben. Je kan zelf kiezen hoe zwaar je je filter hebt staan en wat je graag gefilterd wilt hebben. Zelf hebben ze hun filter thuis op gemiddeld staan, zo kan ze nog wel op Youtube bijvoorbeeld, maar kunnen ze niet op de sites die zij verkeerd vind. Ze kan nu overal op komen waarop ze wil komen. Internet is er in de loop van de jaren in geslopen, maar toch wordt er niet echt over gepraat in de kerk. De kerk heeft echter ook geen specifieke sites die je niet mag opzoeken, als je maar een filter hebt.

Anne

Anne zit veel op het internet, ze gebruikt het voor Facebook, spelletjes, shoppen en oriënteren voor haar bruiloft en haar nieuwe huis, ze luistert muziek op Youtube en maakt fotoboeken op het internet. Ook keek ze vroeger ook wel eens Goede Tijden, Slechte Tijden op Uitzending Gemist, dit deed ze zodat ze kon meepraten op school of op haar werk. Hier heeft ze echter geen behoefte meer aan. Downloaden doet ze niet want daar is ze niet bekend mee, ze heeft het ook niet nodig want ze kan films meenemen vanaf de sportschool. Ze heeft wel eens het 'wereldse' op gezocht, bijvoorbeeld andere landen, maar dit deed ze eigenlijk alleen als daar aanleiding toe was.

Anne ziet internet als een gevaar, ook voor de kerk, want op het internet wordt erg veel verspreid. Op het internet kan je zien wat voor wereld er eigenlijk is buiten Rijssen, er gaan dan ook veel deuren open op het internet. Een gevolg hiervan kan zijn volgens Anne dat mensen hun vraagtekens kunnen krijgen bij de kerk. Zo zouden ze zich kunnen afvragen waarom ze voor de kerk zouden kiezen als er zo'n enorme wereld erbuiten bestaat. Dit kan een bedreiging zijn voor de kerk. Ze denkt dat internet het makkelijker maakt voor mensen om niet in God te geloven, want je kan er alles opvinden. Als gevolg hiervan denkt ze dat mensen alles maar normaal gaan vinden. Het brengt verleidingen mee. Zelf heeft ze hier ook wel eens last van op het gebied van kleding. Ze houdt erg van shoppen en op het internet is er zoveel mooie kleding te vinden, ze wordt er hebbertig van vertelt ze. En hebzucht is natuurlijk een zonde. Ook heeft ze het idee dat vreemd gaan of andere zonden worden gepromoot op het internet door bepaalde sites en programma's. Zo noemt ze datingsites en reclames over het vinden van een tweede liefde. Grenzen worden zo verlegd.

Anne zegt ook wel eens geschokt te zijn geweest door iets wat ze op het internet tegen kwam, een voorbeeld hiervan was van een filmpje van een Chinees meisje dat overreden werd. Dit soort filmpjes wil ze liever niet zien, omdat ze het idee heeft dat ze er niks mee kan. Het is een ver-van-mijn-bed-show en verschrikkelijk om te zien. Zelf zegt ze al genoeg te weten over alle ellende in de wereld, daar heeft ze dit soort beelden niet voor nodig, hier gaat ze zich alleen maar naar door voelen. Ook ziet ze seksfilmpjes of plaatjes liever niet langs komen, want wie zegt dat ze dat vrijwillig doen? Zelf heeft ze geen filter, maar als er een filter zou zijn die dit soort filmpjes en plaatjes weg zou filteren zou ze dat graag willen. Als het haar maar niet belemmert in shoppen, filmpjes kijken en spelletjes doen op het internet.

Toch vindt Anne internet wel een goede uitvinding, want het kan natuurlijk ook gebruikt worden voor goede dingen en er zijn veel mooie dingen op te vinden. Er kunnen makkelijk gegevens van gezochte kinderen verspreid worden om het proces te versnellen en er zijn mooie filmpjes te vinden van andere landen bijvoorbeeld voor als je op vakantie gaat. Daarnaast kan je makkelijk contact houden met vrienden die ver weg wonen, bijvoorbeeld door middel van Skype en Facebook. Het is dan ook niet meer weg te denken uit het leven. Het is gewoon makkelijk om te hebben volgens Anne. Ook denkt ze dat ze veel meer over de wereld weet dankzij internet, ze voelt zich meer verrijkt. Zonder internet was haar wereld veel kleiner geweest, maar hier voegt ze wel aan toe dat het misschien wel veiliger was geweest. Desalniettemin denkt ze niet dat dit invloed heeft gehad op haar kijk op de Zuiderkerk. Dat ze die kerk heeft verlaten was om de regels waar ze moeite mee had. Ook denkt ze dat haar omgeving invloed heeft gehad op die keuze.

De Zuiderkerk waarschuwde veel voor het internet en wilde graag dat mensen filters hadden om verleidingen weg te nemen. Anne denkt dat de kerk strenger is geworden op dit gebied. Dit komt volgens haar doordat kinderen steeds op jongere leeftijd op het internet zitten. Daarom wil de kerk volgens Anne ook graag dat zijn leden gefilterd internet hebben. Zelf is ze het niet mee eens met het moeten hebben van een filter, want dan kan je bijna nergens meer opkomen. Op de middelbare school van Anne hadden ze ook een filter op het internet, dit belemmerde haar echter in haar schoolwerk. Zo werden er ook sites geblokkeerd waarvan Anne vond dat daar niks mis mee was. Deze filter wist ze echter te omzeilen. Anne vindt dat wat je doet op het internet je eigen verantwoordelijkheid is en dat de kerk geen filters moet verplichten. Al snapt ze wel dat het voor kinderen een oplossing is, daarom wil ze misschien als ze kinderen heeft wel een filter.

Toch weet de kerk ook dat ze niet om het internet heen kunnen. De kerk had het echter niet over specifieke sites die je niet mocht bezoeken, maar Anne denkt dat dit ook kan komen door onwetendheid van de dominee. Zelf denkt ze dat de kerk liever niet wilt dat mensen op Uitzending Gemist gaan kijken, ze willen namelijk ook liever niet dat mensen een televisie in huis hebben. Ook denkt ze dat de kerk niet blij is met Facebook, omdat mensen daar van alles op zetten, wat weer

gevaarlijk kan zijn omdat daar misbruik van gemaakt kan worden. Iedereen kan zien en lezen wat je erop gezet hebt. De Schildkerk maakt in tegenstelling tot de Zuiderkerk wel gebruik van internet. Zo kan de kerk zijn leden betrekken bij de kerk en bij de diensten. Ook is de dominee in de Schildkerk te bereiken via e-mail, de kerk wordt zo gezegd met internet toegankelijker gemaakt volgens Anne, dit vindt ze fijn. De Zuiderkerk houdt zich afzijdig van het internet, zij zien alleen de negatieve kanten van het internet.

Lisa

Lisa gebruik internet bij alles en gebruikt het dan ook erg veel vindt ze. Ze heeft geen televisie dus ze kijkt alles op het internet, daarnaast shopt ze online, gebruikt ze het voor haar werk, heeft ze Facebook en downloadt ze wel eens films. Dit deed ze ook al toen ze nog wel naar de Eskerk ging, ze begon hiermee in de pubertijd. Lisa vindt dat het gebruik van internet niet meer weg te denken is, het kan niet ontlopen worden. Ook heeft ze wel eens onderwerpen uit nieuwsgierigheid opgezocht waar de Eskerk niet achter stond, zoals mode, andere culturen (het wereldse) en seks.

Lisa vertelt dat de Eskerk tegen het gebruik van internet was, want in principe is het net als een televisie. Je kan er zelfs meer op vinden dan dat er op televisie wordt laten zien. Maar ze stelt dat ze op een bepaalde leeftijd toch nieuwsgierig was en dat ze wat van de wereld buiten de kerk wilde zien, want ze vond de wereld van de kerk erg klein. Ze had het gevoel dat de Eskerk voorschreef hoe de wereld in elkaar zat, doordat ze dingen ging opzoeken is ze erachter gekomen dat er toch meer is dan dat de kerk vertelde. Ook wilde de Eskerk dat mensen een filter hadden op het internet. Dit vindt ze niet nodig, ze hebben nog nooit een filter thuis gehad en ze vindt zichzelf daar nu dan ook te oud voor. Op de middelbare school hadden ze wel een filter. Die belemmerde haar echter bij het studeren. Zo kon ze bepaalde informatie bijvoorbeeld over een katheter niet vinden op het internet, gezien dit met de intieme delen van het lichaam te maken heeft. Dit vond ze te ver gaan. Maar voor kinderen vindt ze het wel goed dat ze beschermd worden tegen vieze filmpjes en plaatjes.

Toch heeft internet niet haar beeld van de kerk veranderd. Ze denkt dat dat beeld vooral door haar omgeving is veranderd en dat ze de keuze heeft gemaakt om naar een andere kerk te gaan. Maar ze denkt wel dat internet mensen van de kerk weg trekt. Doordat je op het internet alles kan vinden wat er in de wereld gebeurt ga je volgens Lisa dingen normaal vinden en wen je er aan. Zo trekken mensen van de kerk weg. Ze neemt zichzelf als voorbeeld. Toen ze voor het eerst naar Discotheek Lucky in Rijssen ging, voelde dat verkeerd, maar toen ze vaker ging, verdween het schuld gevoel en vond ze het juist leuk. Ook als ze dan op Facebook las dat mensen gingen, dan wou zij ook gaan. Ze denkt dat dit ook zo werkt met het internet. Als je iets vaker doet en als je er vaker over leest/hoort dat anderen het ook doen, dan wordt het normaal om te doen en het voelt niet meer

verkeerd. Wat Lisa wel jammer vindt is dat ook onderwerpen als vreemdgaan en homoseksualiteit steeds normaler worden door het internet, terwijl zij en de kerk dat niet vinden.

Lisa is ook wel eens op sites gekomen waar ze niet achter stond toen ze iets aan het opzoeken was. Ze schrok er wel van dat dat zo makkelijk ging. Overall is bloot of vloeken op het internet te vinden, dit vindt ze niet nodig, waarom moet je er andere mensen er mee storen? Ze vindt echter wel dat mensen bij zichzelf kunnen nagaan wat ze wel en niet op het internet moeten doen, ze vindt niet dat de kerk dat moet voorschrijven.

Marloes

Marloes gebruikt het internet dagelijks, ze leest het nieuws erop, doet af en toe een spelletje, heeft Facebook, ze koopt wel eens spullen, zoekt informatie op en af en toe download ze een film of kijkt ze iets op Youtube of Uitzending Gemist. Ze vindt het dan ook erg makkelijk om te hebben. Ze gebruikt het ook voor het boeken van vakanties of het kopen van tickets voor dagjes uit. Zelf heeft ze wel eens wat opgezocht uit nieuwsgierigheid, dan ging ze kleding vergelijken met anderen of wou ze meer weten over een bepaalde ziektes. Maar desalniettemin vindt ze dat er veel op staat dat overbodig is. Daar kijkt ze niet na en dat interesseert haar ook niet. Marloes vindt dat internet steeds verder gaat en dat het er in sluipt. Grenzen worden erdoor verlegd door dat mensen sneller in de verleiding komen om dingen wel te doen of op te zoeken, omdat het kan op het internet. Dat vindt ze wel erg jammer. Zelf zegt ze al wel gewend te zijn aan wat er allemaal op het internet is te vinden, ze is dan ook niet snel geschokt van wat ze allemaal ziet langs komen. Op deze manier is ze ook anders naar de wereld gekeken, ze heeft alles al wel eens gezien. Internet sluipt erin, dat is verraderlijk vindt Marloes.

Zelf merkt ze dat de Noorderkerk strenger is geworden op het gebied van internet, ze leggen steeds meer de nadruk op het hebben van een filter. De kerk vindt het niet fijn dat je toegang hebt tot de hele wereld en dat je alle mogelijke onderwerpen kan opzoeken. Met een goede filter kan je jezelf wel tegen beschermen tegen de slechte dingen op het internet, maar ze vindt ook dat het je eigen verantwoordelijkheid is wat je allemaal opzoekt. De kerk heeft niet het niet vaak over specifieke sites die je niet mag bezoeken, wel vertelt de kerk dat het internet vol verleidingen zit, bijvoorbeeld erotiek. Uitzending Gemist komt wel soms naar voren in de kerk, want het is eigenlijk hetzelfde als televisie kijken en dat mag niet van de kerk. Toch stelt Marloes dat 90% van de leden van de Noorderkerk af en toe op Uitzending Gemist een programma kijken. Ze zegt dat ze het hypocriet vindt maar dat ze het toch zelf ook doet. Daar voegt ze aan toe dat ze in principe net zo goed een televisie kan neerzetten, maar dat vindt ze een stap te ver. Want dan kan de volgende stap zijn broeken dragen of zelfs bij de kerk weg gaan. Zelf heeft ze ook een filter op haar computer, dit

beschermd haar en haar gezin tegen onderwerpen als seks, porno en vloeken. Ze wil simpel weg niet dat haar kinderen deze onderwerpen op zoeken of per ongeluk tegen komen op het internet.

Ook denkt Marloes dat de kerk internet als een medium ziet dat niet meer weg te denken is. Wel denkt ze dat de kerk het jammer vindt dat internet de plaats inneemt van andere belangrijke dingen in het leven. Hier is ze het ook mee eens, internet krijgt een steeds grotere rol in het leven. Bepaalde dingen worden veel makkelijker gemaakt door het internet, bijvoorbeeld contact hebben met mensen. Dit kan als gevolg hebben dat mensen minder tot niet face-to-face met elkaar communiceren. Zo creëren mensen meer afstand tussen elkaar. Ze snapt daarom ook wel dat de kerk er niet heel positief over is, ze vindt dat je sterk in je schoenen moet staan wil je internet niet je leven laten beïnvloeden.

Esther

Esther stelt niet heel veel op het internet te zitten maar kijkt wel dagelijks op haar Facebook en e-mail, shopt ze af en toe online en kijkt soms op Uitzending Gemist als ze daar tijd voor heeft, maar liever pakt ze een boek. Ze is kort geleden getrouwd met een man die ze via het internet heeft leren kennen. Dit was in Nunspeet aan het begin van hun relatie echt een taboe. Vooral haar ouders voelden toch een stukje schaamte, die hebben dan ook gevraagd of ze konden zeggen dat ze elkaar via een zaterdagavond besteding hebben leren kennen. In Rijssen heeft ze het er ook met de dominee van de Zuiderkerk over gehad, hij op reageerde met dat dat nou eenmaal zo gaat tegenwoordig. Vroeger gebeurde dat via de krant en nu via het internet. Internet hoort er volgens Esther gewoon bij, je kan er niet meer om heen. Het ligt er wel aan hoe je er mee om gaat.

Zelf hebben ze thuis geen filter op het internet, heeft ze ook nooit gehad en ze heeft er ook geen behoefte aan, misschien later als ze kinderen hebben om ze te beschermen tegen erotiek. Maar dat ziet ze dan nog wel. Nu vindt ze dat ze oud genoeg is om zelf de verantwoordelijkheid te nemen om geen rare dingen op te zoeken. Esther vindt dat internet de wereld heel groot maakt en dat er teveel op te vinden is, bijvoorbeeld op seksueel gebied, ze vindt dat privé en te ver gaan. Ook vindt ze het gevaarlijk dat jongeren veel op Facebook zetten, als foto's en berichtjes. Ook dingen als ziektes opzoeken brengt gevaren met zich mee volgens Esther, mensen worden sneller bang of ze gaan juist minder snel naar de dokter. Toch vindt ze het wel leuk om ook zulke dingen op te zoeken via het internet. Esther is ook wel eens geschokt geweest door wat ze op het internet zag, bijvoorbeeld filmpjes op Facebook waar geweld in voor kwam, dat soort filmpjes wil ze liever niet zien. Ze vindt dat ze er niks aan heeft, maar ze blijft er wel mee zitten. Internet beïnvloed volgens Esther soms de gespreksonderwerpen van haar en haar vriendinnen. Maar door gesprekken en haar omgeving is haar beeld gevormd over de wereld, niet door het internet, al is de buitenwereld wel dichterbij gekomen stelt ze.

De kerk in Nunspeet heeft een internet site, want daar was behoefte aan. Daar werd informatie op geplaatst over kerkdiensten en je kon via het internet diensten thuis meekijken als je er niet bij kon zijn. Zo hoopte de kerk meer mensen te bereiken. De Zuiderkerk doet dit niet, hier is nog geen behoefte aan. Er wordt volgens Esther wel meer over het internet gepraat in de kerk tijdens preken. Daardoor kan ze zich voorstellen dat jongeren het gevoel kunnen krijgen dat de kerk strenger is geworden op het gebied van internet, zelf heeft ze daar geen last van, ze denkt dat dat door haar leeftijd komt.

Wouter

Wouter zit veel op het internet, hij heeft het de hele dag nodig voor zijn werk, daarnaast zit hij op Twitter en Facebook, kijkt hij het journaal op het internet, leest hij het nieuws en kijkt hij programma's op Uitzending Gemist en Youtube, doet hij kleine aankopen op het internet en oriënteert hij op het internet voor grote aankopen. Ook download hij wel eens documentaires over oorlog en zoekt hij wel eens iets op, want hij vindt dat wat je niet kent daar kan je ook niet op tegen zijn. Wouter vindt internet mooi en niet meer weg te denken, ook denkt hij dat de maatschappij niet meer zonder kan. Het biedt veel openheid. Hij denkt dan ook dat een grootdeel van zijn wereldbeeld is gevormd door het internet. Het interesseert hem ook. Als hij zichzelf vergelijkt met zijn ouders weet hij zoveel meer van de wereld dan zij, zij kennen de wereld namelijk vooral van de kerk en van het Reformatorisch Dagblad. Wouter kent verschillende perspectieven dankzij het internet. Maar zijn beeld op de kerk blijft onveranderd.

Wouter heeft wel een filter op zijn computer, daardoor is hij niet snel geschokt door wat hij op het internet ziet, de dingen die hij niet wilt zien die worden er namelijk uitgefilterd. Mocht er toch veel gevloekt worden in een filmpje, of iets overschrijdt toch zijn grenzen, dan sluit het zelf af. Wouter vindt het jammer dat er veel slechte dingen zo uitgebreid op het internet te vinden zijn, zo zit hij niet zo op bloot en geweld te wachten. Hij denkt dat het gevaar hem zit in de verleiding om verder te willen gaan, om grenzen op te zoeken, dat wil hij liever niet. Wouter denkt dat grenzen verschuiven door het gebruik van internet en dat dat vooral het geval is binnen de Gereformeerde Gemeente omdat de mensen daar door de kerk toch wat korter worden gehouden. Wouter stelt dan ook dat internet via de achterdeur is binnen geslopen en dat terwijl de televisie bij de voordeur wordt geweigerd. Daardoor zijn de grenzen binnen de Gereformeerde Gemeente verschoven. De gevaren die van de televisie worden tegengehouden worden met het internet binnen gehaald. Hij zegt dat mensen, inclusief hij zelf, meer doen en meer zien door het internet.

Volgens Wouter heeft de kerk eerst het internet geweerd maar zien ze nu dat internet niet meer weg te denken is. Maar de kerk ziet ook de gevaren van het internet, zoals porno, drugs en geweld. Het leeft daarom echt bij de kerk. De kerk wil dan ook dat mensen een filter op hun internet

hebben, ze geven echter geen specifieke site die niet bezocht mogen worden. Internet neemt steeds meer een plaats in in de samenleving en ook in veel kerken, maar nog niet in Rijssen. Hij vindt dat dat twee kanten heeft. Want zo gaat een kerk met de tijd mee als ze internet toelaten, maar aan de andere kant, het kan ook gevaarlijk zijn doordat bepaalde dingen op het internet verkeerd opgevat kunnen worden. Ook vindt hij dat het steeds verder gaat met internet.

Tom

Zelf zit hij veel op het internet, hij zit op Facebook, kijkt filmpjes en afbeeldingen op Dumpert.nl, volgt het nieuws op AD.nl en Tefelgraaf.nl en download hij geregeld wat. Vroeger speelde hij ook wel eens spelletjes op het internet waarvan hij dacht dat de kerk het er niet mee eens zou zijn. Zelf heeft hij nooit een filter gehad, niet bij zijn ouders, maar ook niet zelf. Wel op school, maar die wist hij te omzeilen. Hij is het niet eens met filters, hij vindt dat mensen zelf verantwoordelijk zijn voor wat ze doen op het internet en wat ze opzoeken. Toch is hij wel eens geschokt geweest door bepaalde filmpjes die hij op het internet zag, vooral filmpjes met veel bloed en/of geweld, maar hij zegt dat ook wel weer leuk te vinden. Toen hij nog op de middelbare school zat, zat hij veel op MSN en chatrooms, dit mochten echter lang niet al zijn klasgenoten. Tom vindt internet vooral handig, je hoeft niet meer voor alles de deur uit, hij vertelt niet meer te weten wat hij moest doen zonder internet. Hij googled alles en heeft ook geen problemen met geweld, vloeken, seks en homoseksualiteit op het internet. Hij stelt zelf open hart operaties op televisie net zo schokkend te vinden als gewelddadige filmpjes op het internet.

Tom is door het internet bewuster geworden van de wereld. Hij vertelt dat je alles ziet op het internet, alles wat er in de wereld gebeurt. In Rijssen gebeurt er volgens hem verder niks bijzonders, dus dan wordt je er wel bewust van dat het ook anders kan. De kerk probeert dat buiten de deur te houden en dat snapt Tom wel. Al kwam dat allemaal pas echt te spraken toen Tom al bij de kerk weg was. In zijn tijd ging het nog vooral over de televisie. Tom denkt dat als je iets vaak ziet dan wordt dat normaal, het went. Door internet worden grenzen verlegd waardoor je minder snel schrikt van dingen, want je hebt het al eens eerder gezien. Hij noemt hierbij gewelddadige filmpjes die op Facebook worden geplaatst door mensen die het filmpje dan heel naar of juist heel stoer vinden. Tom stelt als je die dingen niet ziet dan weet je ook niet dat het gebeurt, internet laat zien wat er allemaal in de wereld gebeurt.

Tom denkt dat internet zijn beeld op de kerk heeft veranderd. Hij stelt dat er veel negatieve dingen worden gezegd over het christendom en andere religies op het internet op bijvoorbeeld blogs. Religies worden op die manier een beetje in een hoekje gedrukt dat het niet van deze tijd is. Tom zegt dat hij dat op een gegeven moment die negatieve blogs ging geloven, hij nam ook dat standpunt aan. Daarnaast hoorde hij andere mensen die niet van de kerk waren praten over wat ze

wel en niet deden of mochten. Dat heeft hem ervan bewust gemaakt dat het leven ook anders kan. Hij begon zich af te vragen waarom hij moeilijk deed om zijn geloof als het ook veel makkelijker kan. Hij wou ook leuke dingen doen op zondag. Je wilt het juist omdat je niet zo vrij bent opgevoed denkt hij. Eigenlijk heeft hij nooit heel veel op zondag gedaan, maar denkt dat dat vooral voor zijn ouders was en uit gewoonte. Hij denkt niet dat internet de enige factor is geweest die hem bij de kerk deed weg gaan. Hij wilde gewoon graag zijn eigen ding doen en dat wou hij niet laten bepalen door de kerk.

Mieke en Jeroen

Jeroen gebruikt veel internet vindt hij, het is voor hem een automatisme. Mieke gebruikt het ook wel, maar iets minder. Ze gebruiken internet om op te shoppen, voor e-mailen, om informatie op te zoeken over bijvoorbeeld ziektes of fotografie en kijken filmpjes op Youtube. Ze downloaden niet, want ze weten niet hoe dat werkt. Ze vinden het fijn en mooi dat je alle informatie tot je beschikking hebt. Zo vindt hij het leuk om dingen over de geschiedenis op te zoeken en te lezen. Zo kan je je ook ontwikkelen via het internet. Hij weet echter niet wat de kerk daar van vindt. Jeroen weet dan ook zeker dat het internet hem heeft geholpen in zijn algemene ontwikkeling, want door internet weet hij meer. Hun beeld op de kerk is echter niet beïnvloed door het internet, beide vonden ze hun keuze om bij de kerk weg te gaan een gevoelskwestie. Ze hadden hun keuze al gemaakt voordat internet dat kon beïnvloeden.

Zelf hebben ze geen filter, ze vinden het je eigen verantwoordelijkheid wat je wel en niet opzoekt. Maar dat willen ze misschien wel als ze kinderen hebben, dat ligt aan de ontwikkelingen rondom het internet en de filters. Toch denkt hij dat je kinderen niet voor alles kan beschermen, er zijn altijd invloeden van buitenaf. Jeroen vindt dat je alles op het internet kan vinden zowel een sterk punt als een zwak punt van internet. Zo zou hij niet willen dat zijn kinderen alles op het internet opzoeken, bijvoorbeeld seks. Hij wil liever zelf vertellen hoe het allemaal werkt en niet dat ze er op een vieze manier achter komen. Maar hij denkt ook dat dat niet helemaal te voorkomen is, kinderen zijn niet bewust van wat ze allemaal intypen. Ook denkt Jeroen dat internet een deel van de handel kapot heeft gemaakt, bijvoorbeeld door sites als Marktplaats waar veel tweedehands en goedkoop aangeboden wordt. Jeroen en Mieke vinden tevens dat er tegenwoordig minder fysiek contact plaats vindt tussen mensen. Veel gaat via het internet, bijvoorbeeld door spelletjes, jongeren hebben nu vrienden op het internet in plaats van in het echte leven. Internet is zo breed en groot als dat je het zelf wilt hebben, dit is bij een televisie niet het geval, daar wordt het voor je bepaald wat je kan zien, je kan wel zappen, maar de keuze is daarin beperkt. Zelf is Jeroen wel eens geschokt geweest van een filmpje op het internet wat hij te zien kreeg van een vriend waarin te zien was hoe een man werd onthoofd. Dat vond hij belachelijk en niet nodig.

De Oranjekerk en de Eskerk vonden het internet niet goed en probeerden het te weren. Daardoor gaan mensen het juist doen volgens Jeroen, en dan zoeken ze juist grenzen op, zo zitten ze bijvoorbeeld wel op Uitzending gemist terwijl ze geen televisie thuis hebben staan hebben. Toch heeft de Eskerk en de Oranjekerk geen specifieke sites die je niet mag bezoeken als lid, zo lang je maar gefilterd internet hebt. Jeroen zegt dat mensen dit dan stiekem doen. Hoeksteen spoort juist aan om te kijken wat het allemaal is en wat het inhoudt en om er over te praten, want als je er over kan praten hoef je ook niet alles te verbieden. Toch blijven er wel dingen op het internet waar ook Hoeksteen niet achter staat.

Martijn

Martijn zegt dat we tegenwoordig niet meer om internet heen kunnen. Hij gebruikt zelf veel internet voor werk, school, ontspanning, shoppen (dat doen ze allemaal bij hem thuis), hij download films en series en hij kijkt wel eens op Uitzending Gemist. Zelf zoekt hij alles wel op op het internet. Ook vertelt hij dat Christenen niet anders zijn dan andere mensen, dat ook zij hun behoeftes hebben, zo geeft hij toe wel eens porno te kijken en dat hij daar niet de enige in is. Achteraf voelt het alleen niet helemaal goed. Hij denkt dan ook dat de kerk zijn internetgebruik af zou keuren. Maar volgens Martijn doen ze dat toch al wel snel en dat terwijl tegenwoordig heel veel kan en je heel veel ziet, maar ook dat geldt niet voor de kerk. Hij vindt het goed dat je alles kan vinden op het internet, zoals liefdadigheidssites en goede instellingen.

Toch is hij ook wel eens geschokt geweest van wat hij op het internet zag, het gaat dan vooral om gewelddadige filmpjes, bijvoorbeeld dat er bij iemand zijn hoofd werd afgezaagd of dat iemand zelfmoord pleegde, dat soort filmpjes vindt hij rotzooi en gevaarlijk. Ook voor de jeugd, want hij denkt dat zij dat gedrag kunnen gaan imiteren, ze kunnen het gaan zien als voorbeeldgedrag. Grenzen worden zo verlegd. Filmpjes van bijvoorbeeld knokpartijen zijn daarom slecht volgens Martijn. Maar hij stelt dat we daar met zijn allen aan meewerken, we smullen van de shockerende beelden.

Martijn denkt dat hij door het internet veel van wereld te weten is gekomen, je ziet dat er veel goede dingen gebeuren, maar ook dat er veel slechte dingen gebeuren. Zonder internet had Martijn heel anders naar de wereld gekeken, hij vindt internet dan ook goed voor je algemene ontwikkeling, hij denkt dat mensen zonder internet een achterstand daarin hebben. Want op het internet kan je lezen over dingen die je interesseren en over nieuwe dingen, waardoor je je verbreedt en verdiept in je kennis. Martijn heeft geen filter op het internet, vroeger wel op school, maar die wist hij te omzeilen. Hij vindt dat mensen hun eigen filter zijn en dat je zelf verantwoordelijk bent voor wat je opzoekt en waar je naar kijkt. Als iets niet goed voelt, dan moet je die site gewoon niet bezoeken. Zelf heeft hij nog niet echt bewust een site vermeden, wellicht hele vieze en

gewelddadige filmpjes. Martijn denkt wel dat het voor kleine kinderen goed is om een filter op je internet te hebben, maar hij denkt dat dit niet alleen voor Christenen geldt.

Hij vindt het jammer dat de kerk mensen probeert te beperken in hun internet gebruik, al is de één daarin strakker dan de ander. Hij vindt het onzin dat mensen afgesloten internet moeten hebben. De dominee zegt dat internet gevaarlijk is, maar hij geeft geen specifieke sites aan die je niet mag bezoeken, zolang je maar een filter hebt. Eens in de twee, drie jaar komt de kerkraad langs, dan wordt er ook expliciet naar een filter gevraagd, ze willen er dan nog wel eens moeilijk over doen als je het niet hebt. Ook vindt Martijn dat er mensen in de kerk in een bubbel leven, hun eigen kleine wereldje. Dit vindt Martijn niet nodig, hij vindt dat de mensen met de tijd mee moeten gaan en moeten kijken wat er buiten hun eigen kleine wereldje allemaal gebeurt. Martijn vindt dan ook dat mensen ook over andere culturen moeten weten.

Hij denkt dat het in de toekomst goed zou zijn voor de kerk om wat meer te digitaliseren, maar hij denkt dat de mensen in de Zuiderkerk er nog niet aan toe zijn. Aan de andere kant denkt hij dat het ook niet nodig is. Nu heeft het nog niet zoveel nut, want er is te weinig acceptatie ten opzichte van het internet. Toch kan de kerk niet veel tegen het internet doen volgens Martijn. Hij vindt wel dat de kerk te strak hierin is, maar dat kan komen omdat hij zelf losser is opgevoed. Ook denkt hij dat de mensen die van een strakkere opvoeding hebben genoten en die dan in aanraking komen met de 'buiten wereld', dus buiten de Gereformeerde Gemeente, dat die dan juist weg trekken van de kerk.

Sandra

Sandra gebruikt dagelijks internet voor haar e-mail, Facebook, voor school om dingen op te zoeken, shoppen, nu.nl, kijkt ze filmpje op Youtube (pop/Christelijke liedjes) en kijkt ze programma's op Uitzending Gemist. Op Uitzending Gemist let ze wel op dat er niet veel in wordt gevloekt, ze kijkt wel eens naar Boer Zoekt Vrouw of Spoorloos. Ze is inmiddels gewend aan wat er allemaal op het internet te vinden is. Het is nou eenmaal zo zegt ze. Maar dingen als seks of porno kijkt ze uit principe niet, dat vind ze niet nodig. Maar ze weet dat er ook genoeg seculiere mensen zijn die dat ook niet doen. Bloot in reclames en homoseksualiteit op het internet schrikt ze ook niet meer van, maar ze vindt het ook niet nodig. Verder vindt ze het wel fijn dat je alles kan opzoeken op het internet. Ze heeft wel eens andere culturen opgezocht uit nieuwsgierigheid, om te kijken hoe het daar allemaal gaat. Dit is niet iets wat meteen wordt afgewezen door de kerk. Zo heeft ze een kennis die moslim is, daar heeft ze wel eens wat over opgezocht, hoe het werkt bij hun geloof. Dit deed ze puur uit interesse. Dat moet kunnen vindt ze. Als je je wilt bekeren tot de Islam, dan is het een ander verhaal, dan zal de kerk er niet heel blij van worden.

Sandra denkt dat ze vergeleken met oudere generaties (ouders, opa, oma) dat zij veel meer van de wereld weet dan hen, maar dat haar zusje al weer meer weet dan dat Sandra weet over de wereld. Ze denkt dan ook dat internet meer invloed heeft op jongere generaties dan op oudere generaties. Jongere generaties kijken anders naar de wereld, denken makkelijker en lezen minder de Bijbel. Vroeger waren de mensen veel nauwer betrokken bij de kerk en de Bijbel vergeleken met jongere generaties. Internet is daar een van de oorzaken van. Mensen doen meer hun eigen dingen en kijken anders naar de wereld. Daardoor hebben de jongere generaties meer aansluiten bij de seculiere jongeren, meer samenspraak, ze kunnen meer delen met elkaar dan oudere generaties dat konden. Ze staan niet meer zo apart.

Ze vertelt dat de kerk internet gebruik als Facebook ziet als tijdverdrijf, maar dat er dingen zijn die je in die tijd beter had kunnen doen, bijvoorbeeld Christelijke boeken lezen of je verdiepen in de Bijbel. Dus in principe vinden ze het niks. Christenen hebben een hoger doel en dat is God, daar kan je beter je tijd aan besteden. Sandra zegt zich hier zelf ook schuldig aan te maken, ze heeft soms wel het idee dat ze haar tijd beter kan besteden dan aan internet, bijvoorbeeld aan Christelijke boeken lezen of de Bijbel te onderzoeken.

Volgens Sandra is ongeveer 15 jaar geleden de discussie over internet begonnen, toen nam de kerk afstand van dit medium. Er werden toen ook voorlichtingen gegeven op school over hoe je moest omgaan met het internet. Maar nu niet meer, nu is het een gewoonte, een hulpmiddel. Nu zijn er andere dingen onder de jongeren van de Gereformeerde Gemeente waar de kerk zich zorgen over maakt. De kerk weet dat ze tegenwoordig niet meer om het internet heen kunnen. Het is er in gesloten. Volgens Sandra vindt de kerk internet prima, zolang er maar een filter op zit. Je moet bepaalde onderwerpen en programma's afschermen, zoals porno, bepaalde sportsites en films. Die sportsites worden gezien als te werelds. Je bent dan teveel met de wereld bezig en niet met God. Zelf bezoekt ze echter ook wel eens een schaatssite.

Er zijn verschillende soorten filters, strenge en minder strenge filters. Maar Sandra weet dat niet alleen christenen gebruik maken van filters, ook seculiere mensen met kleine kinderen gebruiken (lichte) filters. Zelf hebben ze pas sinds kort een filter, maar ze stelt daar niks van te merken, ze weet dan ook niet waarop er gefilterd word. Sandra vindt dat je uiteindelijk zelf in de hand hebt waar je op zoekt. Van haar had die filter niet op het internet hoeven. Maar als ze later kinderen heeft zal ze ook wel een filter willen, maar wel een lichte. Ze is tegen een strenge filter, want dan kan je nergens meer op. Zelf denkt ze er eigenlijk niet veel bij na wat wel mag en wat niet mag van de kerk.

Analyse

In dit hoofdstuk werd besproken hoe de respondenten met internet om gingen en wat de reactie van de kerk daarop was. Net als in de vorige analyse zal in deze analyse de informatie uit de interviews geanalyseerd worden met behulp van de *Rational Choice Theory*. Er zal weer gekeken worden naar de trends en de overeenkomsten die naar voren zijn gekomen in de interviews. Met dit hoofdstuk is het de bedoeling om de volgende twee deelvraag te beantwoorden:

‘Welk gedrag vertonen de jongeren op het internet en hoe beïnvloed dit de religieuze identiteit van de jong volwassenen?’

En:

‘Wat is het verband tussen de invloed van internet en de secularisering van de Gereformeerde Gemeente?’

Alle respondenten gebruiken toch wel dagelijks het internet. Maar de één gebruikt het toch meer dan de ander. De één heeft er dan ook meer behoefte aan dan de ander en vergroot dan ook zijn voordeel met het gebruik van het internet zoals hij of zij wil. Alle respondenten vinden het handig dat je alles op het internet kan vinden. Zo zeggen verschillende respondenten dat ze dankzij het internet meer van de wereld weten en zich bewuster zijn geworden van wat er allemaal speelt. Ook geven verschillende respondenten zelfs aan dat internet een rol speelt in de algemene ontwikkeling van mensen. Internet kan hierdoor gezien worden als een medium dat helpt bij het maken van keuzes. De wereld van een individu wordt vergroot. De respondenten geven dan ook aan niet beperkt te willen worden in hun internetgebruik.

De kerk heeft uiteraard ook een duidelijke mening over het internet. Zo wordt er in de interviews duidelijk dat de kerk eerst het internet een tijd heeft geweerd, maar nu weet ook de kerk dat ze niet meer om het internet heen kunnen. Toch denken sommige respondenten dat de kerk strenger is geworden op het gebied van internet. Zo legt de Gereformeerde Gemeente tegenwoordig erg de nadruk op het hebben van een filter en vindt de kerk internet tijdverspilling. Verschillende respondenten vertellen echter dat de kerk geen specifieke sites noemt die niet bezocht mogen worden, dit kan voor verwarring zorgen onder zijn leden. Hierdoor kunnen leden bewust of onbewust toch volgens de kerk de ‘fout’ ingaan.

In de interviews komt ook naar voren dat de kerk liever heeft dat zijn leden zich verdiepen in de Bijbel of een Christelijk boek lezen, dan dat ze op het internet surfen. Er wordt dan ook verschil gezien tussen de oudere generaties en de jongere generaties. De oudere generaties waren meer betrokken bij de kerk dan de jongere generaties. Jongere generaties weten echter wel meer van de wereld dan de oudere generaties. Jongeren lezen steeds minder uit de Bijbel, dit komt vermoedelijk

onder andere door het internet. Wellicht hebben Jongeren tegenwoordig meer opties in tijdverdrijf, blijkbaar halen ze meer voldoening uit bijvoorbeeld surfen op het internet dan uit het lezen van de Bijbel. De Hervormde kerken gebruiken wel het internet, ook kan er meer gepraat worden over opvattingen en ideeën en staan ze open voor een gesprek.

Internetfilter

Alle respondenten vertellen dat de kerk wil dat zijn leden een filter hebben. Maar niet alle respondenten hebben daadwerkelijk een filter. Volgens de *Rational Choice Theory* willen mensen hun gang gaan en hun eigen keuzes maken om hun eigen voordeel te vergroten. Dit geldt ook voor het gebruik van internet. Een filter beperkt mensen in hun vrijheid om zelf keuzes te maken. Zij willen zelf bepalen welke informatie ze opzoeken en wat voor amusement ze opzoeken op het internet. De respondenten vinden het dan ook hun eigen verantwoordelijkheid. Zo kunnen de respondenten hun maximale voordeel halen uit het internet. Ze geven aan regelmatig iets op te zoeken en dat ze het fijn vinden dat dat kan en maken er dan ook gebruik van. Ze gebruiken internet zoals zij dat willen en laten zich niet beperken door de kerk. Hun voordeel wordt dus vergroot door juist geen filter te nemen volgens de theorie.

Vooraf de respondenten die kinderen hebben, hebben een filter. Zij willen hun kinderen met een filter beschermen tegen porno, vloeken en geweld, zij vinden het prettiger om te weten dat hun kinderen niet per ongeluk of expres op verkeerde sites komen. In hun geval halen zij dus meer voordeel uit het hebben van een filter, dan zonder filter. De meeste respondenten die nu nog geen filter hebben denken wel een filter te willen als ze kinderen hebben, dit omdat kinderen niet bewust zijn van wat ze intypen en opzoeken. Daarnaast willen de respondenten hun kinderen het liefst zelf informeren over onderwerpen als seks. De respondenten willen echter geen strenge filter, ze willen namelijk niet in hun vrijheid op het internet beperkt worden. De respondenten vinden dus dat een filter vooral voor kinderen is. Zelf vinden ze een filter niet echt nodig.

Alle respondenten vinden ook dat er nadelen kleven aan het internet. Zoals hiervoor al genoemd vinden veel respondenten dat erotiek en geweld niet op het internet hoeven, dat willen ze liever niet zien. Zo vinden ze dat er op het internet veel schokkende beelden te zien zijn. Het gaat dan vooral om gewelddadige of erotische filmpjes. Een enkeling heeft niet zoveel moeite met dat soort filmpjes, die vindt ziekenhuisprogramma's op televisie soms zelfs net zo schokkend als gewelddadige filmpjes op het internet. Nog een nadeel is dat volgens verschillende respondenten de privacy van mensen in het geding komt. Zo kan er erg veel opgezocht worden over een individu door zijn of haar naam te 'googlen'. Ook vinden ze dat mensen niet altijd bewust zijn van wat ze allemaal op social media als Facebook zetten, bijvoorbeeld op vakantie gaan. Hier wordt aan toegevoegd dat

mensen minder fysiek contact met elkaar hebben, veel contact gaat via het internet, dit wordt jammer gevonden.

Ook vinden veel respondenten dat internet verleidingen met zich mee brengt en dat bepaalde onderwerpen als normaal gezien gaan worden omdat het veel te zien is op het internet. Zo vindt een respondent dat ze regelmatig verleid wordt door alle kleding die op het internet te koop is, ze beweert hier hebbertig van te worden omdat ze alles wel wil kopen. Ook vindt ze dat gedrag als vreemdgaan wordt gepromoot door bepaalde sites, programma's en films op het internet. Zo gaan mensen volgens respondenten denken dat het normaal is om vreemd te gaan. Het zelfde geldt voor vloeken en seks. Grenzen worden door internet verlegd. Mensen gaan steeds verder doordat ze steeds meer zien en steeds meer went. Gedrag op het internet dat vaak voorkomt kan beschouwd worden als voorbeeld gedrag en daardoor overgenomen worden door bijvoorbeeld jongeren, wat weer gevolgen kan hebben op hun gedrag.

Religieuze identiteit en het veranderen van kerk

In hoofdstuk 4.1 was te lezen dat de respondenten die zijn overgestapt naar een andere kerk naar een lichtere kerk zijn gegaan. De respondenten die binnen de Gereformeerde Gemeente zijn verandert van kerk, geven ook aan dat hun huidige kerk lichter is dan de vorige kerk waar ze naar toe gingen. Ook geven ze aan zich nu prettiger te voelen. Ze waren op de hoogte van hun opties en bereid de consequenties (bijvoorbeeld conflicten met ouders) voor lief te nemen en de overstap te maken. Hiermee hun eigen voordeel te vergroten. Toch geven de respondenten aan dat internet geen invloed heeft gehad op hun religieuze identiteit. In de meeste gevallen zeggen ze dat ze niet door het internet anders naar de kerk zijn gaan kijken, maar dat ze zelf het gevoel hadden niet op hun plek te zitten bij hun vorige kerk. Na alle interviews gehouden te hebben en alle individuele verhalen aangehoord te hebben lijkt internet wel degelijk invloed te hebben gehad op de religieuze identiteit van de individuen. De respondenten geven namelijk aan dat ze moeite hebben met de regels van de kerk, ze vinden ze overbodig en ouderwets, de jong volwassenen vinden dat ze beperkt worden in hun vrijheid.

Op het internet hebben de jong volwassenen alle vrijheid en hier maken ze gebruik van. Ze geven aan dat ze door het internet meer kennis hebben verkregen over verschillende onderwerpen, dat ze meer zien en meer zijn gewend door het internet. In de interviews komen af en toe tegenstrijdigheden voor, bijvoorbeeld tegen porno zijn, maar het wel eens opgezocht hebben. Het soms kijken maar daarna toch een naar gevoel hebben en uiteraard geen televisie hebben, maar wel programma's kijken op Uitzending Gemist. Hieruit blijkt dat de respondenten zoekende zijn. Ze zijn op zoek naar hun grenzen, ook al is dit in strijd met de kerk. Ze geven zelf ook aan dat internet grenzen verlegd was net te lezen. Volgens de *Rational Choice Theory* zoeken mensen naar hun

maximale voordeel en streven dit na. Je weet niet zomaar wat je wilt, dit moet je uitzoeken en dat doe je door je opties te bekijken en ze tegen elkaar op te wegen. Dit doen de respondenten ook door grenzen op te zoeken, bijvoorbeeld op het internet, hier worden ze niet gecontroleerd en hebben ze tot alle informatie toegang.

Doordat ze meer kennis hebben over wat er allemaal is en meer gewend zijn door het internet zullen hun maatstaven ook verschuiven. Zo zien ze het probleem niet van geen filter hebben, programma's kijken op Uitzending Gemist of informatie opzoeken over het 'wereldse'. Ook kan het maken van keuzes moeilijker worden. Doordat mensen namelijk meer weten over hun opties, moeten ze een keuze maken. Voorheen wisten de leden van de Gereformeerde Gemeente nou eenmaal niet zo veel meer dan het veilige wereldje van de Gereformeerde Gemeente. Ze hadden niet zoveel opties waaruit ze konden kiezen. Nu hebben ze dat wel, of ze het willen of niet.

De respondenten zullen op het internet in contact komen met andere ideeën en opvattingen, deze zullen ze gaan vergelijken met die van hun zelf. Door internet kunnen individuen hun keuzes optimaliseren en weten ze meer over hun opties. Dit kan effect hebben op hun religieuze identiteit doordat ze het eens zijn met die 'andere' ideeën, ook kan het hun religieuze identiteit versterken doordat ze het niet eens zijn met die 'andere' ideeën. Volgens de *Rational Choice Theory* zullen ze dan ook bewust of onbewust ook dingen willen hebben of willen doen die ze op het internet zien om hun eigen voordeel te vergroten, ook al is dit niet volgens de maatstaven van de Gereformeerde Gemeente. Hiermee verandert dan ook de religieuze identiteit van de jong volwassenen en creëren zij hun eigen religieuze identiteit. Ze staan niet meer geheel achter de regels van de Gereformeerde Gemeente, waardoor mensen overstappen naar een andere (lichtere) kerk of in enkele gevallen zelfs helemaal niet meer naar de kerk willen gaan. Daardoor heeft internet toch invloed op de religieuze identiteit van de jong volwassenen binnen de Gereformeerde Gemeente. Dit zal bij de één meer zijn dan de ander uiteraard, het blijven individuen.

5. Conclusie en aanbevelingen

In dit onderzoek werd er gekeken naar de invloed van internet op jong volwassenen binnen de Gereformeerde Gemeente in Rijssen, in de Bijbelbelt. De trend van ontkerkelijking, of secularisering, is niet nieuw en komt in meerdere mate voor in Nederland. De redenen van mensen om van hun kerk af te stappen zullen ongetwijfeld divers zijn en per persoon verschillen. In dit onderzoek ligt de focus op het internet en de invloed daarvan op de religieuze identiteit van jong volwassenen en hoe dit is terug te zien in de secularisering in deze gemeenschap. Dit onderzoek is voor zowel de Gereformeerde Gemeente, als voor jong volwassenen binnen en de maatschappij buiten de Gereformeerde Gemeente interessant. Dit omdat er over de invloed van internet op jong volwassenen nog niet veel bekend is en ook niet over het gedrag dat jong volwassenen op het internet vertonen. In dit hoofdstuk zal er antwoord worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Deze vraag luidt:

“In hoeverre wordt de religieuze identiteit van de jong volwassenen binnen de kerken van de Gereformeerde Gemeente in de stad Rijssen in de Bijbelbelt beïnvloed door de kerk en het internet en hoe is dit terug te zien in de secularisering in deze gemeenschap?”

Om deze vraag te beantwoorden is er gebruikt gemaakt van de *Rational Choice Theory*. Mensen streven ernaar om hun eigen voordeel te maximaliseren en hierbij maken ze weloverwogen keuzes en weten ze wat de mogelijke opties zijn.

Aan de hand van dit onderzoek kunnen er verschillende conclusies getrokken, de eerste is wellicht een voor de hand liggende conclusie, dat internet niet meer weg te denken is. Ook binnen de Gereformeerde Gemeente is internet niet meer weg te denken. De generatie in dit onderzoek stelt internet overal bij te gebruiken en het erg makkelijk te vinden dat het er is. Internet geeft ze vrijheid en opent deuren naar een oneindige hoeveelheid kennis, ideeën en beelden. Ze gebruiken het voor het opzoeken van informatie, shoppen, amusement en ze onderhouden contacten door middel van Facebook. Ook kan er gezegd worden dat deze generatie zich mede door internet heeft ontwikkeld, ze zeggen dan ook meer te weten over de wereld dan hun ouders en grootouders. Zonder internet zouden ze minder goed op de hoogte zijn.

Er zit echter ook een nadeel aan het internet. Zo vinden de respondenten in dit onderzoek dat er wel erg veel op het internet staat, ook veel dat volgens hun overbodig is. Zo vinden de meesten erotiek en gewelddadige filmpjes niet nodig om te zien op het internet. Toch zijn er ook respondenten die seks en geweld op het internet niet storend vinden en het zelf opzoeken. Ook komt er in dit onderzoek regelmatig terug dat bepaalde dingen als geweld op het internet steeds meer gezien wordt als normaal doordat de respondenten het vaak zien. Ze schrikken er steeds

minder van. De kerken binnen de Gereformeerde Gemeente zijn het niet altijd eens met het gebruik van het internet, maar ze weten dat ze er niet meer omheen kunnen. Daarom moeten de leden van de Gereformeerde Gemeente een filter op het internet hebben.

Uit dit onderzoek is ook gebleken dat de jong volwassen die uit de Gereformeerde Gemeente komen graag de vrijheid willen hebben om hun eigen keuzes te maken. Ze willen niet vast zitten aan regels. De Gereformeerde Gemeente heeft echter verschillende regels waar zijn leden zich aan dienen te houden. Hier kan ook niet over gediscussieerd worden. Zo dienen vrouwen rokken te dragen van een bepaalde lengte en lang haar te hebben, huishoudens mogen geen televisie hebben en moeten dus gefilterd internet hebben. De jong volwassenen worden echter niet gelukkig van al deze regels, ze halen zo niet hun maximale voordeel uit hun kerk. Die kerk past niet meer bij hun religieuze identiteit. Om deze reden gaan de jong volwassenen op zoek naar een kerk die beter bij hun religieuze identiteit, ideeën en opvattingen past. Hier moet echter wel een kanttekening gemaakt worden. Ook binnen de Gereformeerde Gemeentes zijn er verschillen in de hoeveelheid regels en de striktheid hiervan. Zo zit er verschil in beleving van de verschillende kerken binnen de Gereformeerde Gemeente. Uit de interviews kon bijvoorbeeld gehaald worden dat de Eskerk en de Oranjekerk strenger gevonden worden dan de Noorderkerk en de Zuiderkerk.

De respondenten willen dus meer vrijheid en minder regels. Om meer voordeel te halen uit de kerk, zijn veel respondenten andere kerken gaan bezoeken. Zo konden ze kerken met elkaar vergelijken op het gebied van ideeën en opvatting om vervolgens voor de kerk te kiezen die het beste op hun eigen ideeën en opvattingen aansloot. De meesten zijn dan ook gewisseld naar een kerk waar ze meer hun voordeel uit konden halen en waar ze dus het meest gelukkig zouden zijn. Deze kerken waren bij alle respondenten lichter dan de kerk waar ze daarvoor zaten. Er kan dus gezegd worden dat de meeste respondenten een weloverwogen keuze hebben kunnen maken door verschillende kerken te bezoeken en daardoor zijn of haar opties te kennen.

Het veranderen van kerk betekent ook een verandering van de religieuze identiteit. Dat iemand zich niet meer kan vinden in de ideeën en opvattingen van een kerk, betekent dat de religieuze identiteit van deze persoon niet meer past bij de religieuze identiteit van de kerk. Dit was waarschijnlijk voorheen wel zo, omdat toen wellicht de ouders nog een grote rol speelden in de religieuze identiteit van de jong volwassenen. Jong volwassenen zitten in een levensfase dat ze zelf hun keuzes maken en hun eigen (religieuze) identiteit vormen. Internet speelt hierbij een rol.

Voorheen is al gezegd dat jong volwassen veel gebruik maken van het internet en dat ze dan ook zelf denken dat het hun beeld van de wereld deels heeft gevormd. Daarom speelt het ook een rol bij het creëren van hun eigen religieuze identiteit. Doordat ze op het internet toegang hebben tot andere mensen en andere culturen kunnen ze een vergelijking maken met dat van hun zelf. Zo gaan ze kijken wat ze wel en niet willen. Dit zet de jong volwassenen aan het denken over wat ze wel en

niet willen in het leven en dus ook in hun geloof. Dit kan effect hebben op hun kijk op de regels van de kerk. Dit is dan ook de conclusie van dit onderzoek. Internet biedt mogelijkheden en informatie die de kerk niet biedt waar jong volwassenen wel behoefte aan hebben. Dit kan als gevolg hebben dat mensen op zoek gaan naar een andere kerk die beter bij hun religieuze identiteit past. Indirect heeft internet dus invloed op de secularisering binnen de Gereformeerde Gemeente in Rijssen.

Aanbevelingen

Aan de hand van dit onderzoek zijn er verschillende aanbevelingen die ik kan doen voor vervolg onderzoek. Zo zou het interessant zijn om een vergelijkend onderzoek te met andere steden uit de Bijbelbelt (of juist buiten de Bijbelbelt). Rijssen is natuurlijk een stad dat net iets buiten de Bijbelbelt ligt, wat op zich al een interessant onderzoek zou zijn naar hoe dat kan. Er zijn steden waar de Gereformeerde Gemeente relatief of absoluut groter en misschien zelfs wel zwaarder is dan in Rijssen. Ook zou het interessant zijn om dit onderzoek te doen onder andere doelgroepen, denk dan aan respondenten die uit een andere (of geen) kerk komen of respondenten die ouder of jonger zijn dan de respondenten in dit onderzoek. De resultaten zouden dan vergeleken kunnen worden met de resultaten uit dit onderzoek. Ook het verschil tussen mannen en vrouwen zou interessant zijn vergelijkend onderzoek op dit gebied. Dit omdat er binnen de Gereformeerde Gemeente toch nog wel wat verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen heb ik gemerkt. Wellicht zouden ook andere media onderzocht kunnen worden, denk dan vooral aan de krant en misschien de radio, aangezien de meeste mensen binnen de Gereformeerde Gemeente geen televisie hebben. Ook zou dit onderzoek nog gedaan kunnen worden aan de hand van een andere theorie of andere (kwantitatieve) methodes.

Ook zijn er verschillende praktische aanbevelingen die gedaan kunnen worden. Zo blijkt het dat de kerk iets mist wat het internet wel heeft. De kerk zou zich dan ook meer kunnen aanpassen aan de trend van nu en zich dus wat meer moderniseren. Zo zou het internet gebruikt kunnen worden om leden en dan vooral jongeren meer te betrekken bij de kerk. De kerk kan meer in gesprek gaan met zijn leden en meer open staan voor suggesties. Ook zou de kerk minder streng aan zijn regels kunnen vast houden en geen sancties opleggen als leden zich niet aan de regels houden. Wellicht regels meer als ongeschreven regels zien, waardoor het minder gedwongen is en de leden zich meer op hun gemak voelen en wellicht eerlijker durven te zijn. Zo weet de kerk beter waar zij aan toe zijn doordat de leden zich meer open durven op te stellen en voelen de leden zich meer op hun gemak waardoor ze minder snel geneigd zijn om van kerk te veranderen. Ook is het een idee voor de kerken van de Gereformeerde Gemeente om te opener en concreter te zijn over het

internet, bijvoorbeeld door te vertellen wat ze nou slecht vinden aan het internet en hierbij dan ook sites noemen, dit kan verwarring onder zijn leden voorkomen.

6. Reflectie

Met dit onderzoek wou ik onderzoek wat voor invloed internet had op het religieuze identiteit van jong volwassen binnen de Gereformeerde Gemeente. Ondanks dat mijn onderzoek heb afgerond en ik antwoord heb kunnen geven op mijn hoofdvraag zijn er altijd dingen die anders hadden gekund. Mijn doel was om tussen de 10 en de 15 mensen te interviewen. Dit is gelukt met 11 respondenten, toch had ik liever meer en vooral wat meer diverse respondenten gesproken, bijvoorbeeld nog iemand die kort geleden bij de kerk is weg gegaan, dus niet iemand die is overstapt naar een andere kerk. Ook had ik graag een groeps gesprek willen organiseren, maar gezien de tijd en de gevarieerde groep was dit niet mogelijk. Ook had ik nog een dominee willen spreken uit de Gereformeerde Gemeente, maar ook dit is niet gelukt.

Aan het begin van mijn onderzoek ging het erg voorspoedig met respondenten werven, dit stagneerde echter doordat ik geen reactie kreeg van via via contacten. Dit was erg jammer, want daardoor heb ik mijn deadline in juni niet gehaald. Bij mijn eerste interview was mijn interviewgide nog niet helemaal goed, dit kon een gemiste kans zijn, maar dat viel uiteindelijk wel mee. Maar dat zal ik in de toekomst proberen te voorkomen. Ook merkte ik dat ik tijdens de interviews me soms liet meeslepen, ook dit moet ik in de toekomst proberen te voorkomen. Ik moet meer objectief blijven en de controle houden tijdens interviews. Al heeft dit soms wel tot goede en bruikbare uitspraken geleid. Één van de geïnterviewde personen was iemand die ik al kende via mijn werk, bij haar weet ik niet zeker of ze helemaal open en eerlijk is geweest over het onderwerp. Bij mijn volgende onderzoek zal ik dan ook niet meer een bekende interviewen. Dit onderwerp was natuurlijk erg privé en persoonlijk voor de respondenten, daarom is het nooit zeker of de respondenten wel helemaal eerlijk en open zijn geweest en of ze alles wel vertelt hebben. De respondenten zijn aan het begin van het interview verzekerd van anonimiteit, maar toch blijft het een onzeker puntje. Helemaal voor de leden van de Gereformeerde Gemeente, zij hebben vaak het idee negatief afgeschilderd te worden, ik denk dat dat ook de reden is dat zij wat meer gereserveerd waren. Maar daar stonden andere respondenten die erg open waren weer tegenover.

Voor mijn volgende onderzoek is het goed voor mij om een betere structuur aan te houden in mijn werk en wat meer geordend met mijn werk om te gaan.

Referentielijst

218x Overijssel, *Van Aadorp Tot Zwolle* (2008) Omniboek: Utrecht

Advokaat, W. & De Graaf, A. (2001) Een generatievast geloof. Nederlandse hervormde kerk verliest veel aanhang. [Elektronische Versie] *Index, no. 1, 2001*. 30-31

Aguiar, F. & De Francisco, A. (2008) Can Rational Choice Cope with Identity? Vinddatum 5 maart 2013, op: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/7758/1/conferencia1fernando.pdf>

Akhtar, S.Z. (2008) *Topics in Rational Choice Theory: Altruism, Consequentialism, and Identity*. Vinddatum 18-03-2013, op http://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/605/D_Akhtar_Sahar_a_200805.pdf?sequence=1

Arweck, E. & Nesbitt, E. (2010) Young People's Identity Formation in Mixed-Faith Families: Continuity or Discontinuity of religious Traditions? [Elektronische Versie] *Journal of Contemporary Religion, Volume 25(1) Januari 2010*, 67-87

Chai, S.K. (1999) *Choosing an Identity. A General Model of Preference and Belief Formation*. Vinddatum 18-03-2013, op http://www2.hawaii.edu/~culdiff/docs_10-12/Choosing%20an%20Identity.pdf

CBS (2005) *Gemeente Op Maat. Amerongen*. Vinddatum 12-02-2013, op <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/98198B3D-268A-4766-9F0F-1FA866124FE3/0/Amerongen.pdf>

Creswell, J.W. (2013) *Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Among Five Approaches. Derde druk*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.

Eucker, J.E., Regnerus, M.D. & Vaaler, M.L. (2007) Losng My Religion: The Social Sources of Religion Decline in Early Adulthood. [Elektronische Versie] *Social Forces, Volume 85(4) 2007*. 1667-1692

Gemeente Rijssen-Holten, *Vlag en Wapen*. Vinddatum 24-03-2013, op: <http://www.rijssen-holten.nl/over-rijssen-holten/publicatie/vlag-en-wapen>

Hall, S. (1990) Cultural Identity and Diaspora. [Elektronische Versie] In: *Identity, Community, Culture, Difference*. 222-237

Hemming, P.J. & Madga, N. (2011) Researching children, Youth and religion: Identity complexity and agency. [Elektronische Versie] *Childhood, Volume 19(1)*, 38-51

Jansen, G. (2011) *Social cleavages and political choices*. Large-scale comparisons of social class, religion and voting behavior in western democracies. Vinddatum 18-03-2013, op: <http://repository.uibn.ru.nl/bitstream/2066/91235/1/91235.pdf>

Kerkzoeker, *Gereformeerde Gemeente*. Vinddatum: 03-06-2013, op <http://www.kerkzoeker.nl/gereformeerdegemeente.html>

KleinJan, G.J. (12-02-2013) De biblebelt is de weg kwijt. [Elektronische Versie] *Trouw*. Vinddatum 13-02-2013, op <http://www.trouw.nl/tr/nl/5116/Filosofie/article/detail/3392481/2013/02/12/De-biblebelt-is-de-weg-kwijt.dhtml>

KleinJan, G.J. (24-09-2010) 'Staphorst heeft de naam, maar in Rijssen gebeurt het'. *Trouw*. Vinddatum 12-02-2013, op

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/archief/article/detail/1803921/2010/09/24/Staphorst-heeft-de-naam-maar-in-Rijssen-gebeurt-het.dhtml>

Maalsté, N. (2008) *Op jacht naar respondenten in verborgen segmenten van de cannabissector*.

Vinddatum 22-07-2013, op: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=114061>

Meyer, B. (2006) *Religious Sensations*. Why Media, Aesthetics and Power Matter in the Study of Contemporary Religion. Vinddatum 05-03-2013, op:

http://www.visor.vu.nl/en/Images/Text%20Inaugural%20Lecture%20prof%20Meyer_tcm62-42292.pdf

Knippenberg, H. (1992) *De Religieuze Kaart Van Nederland: Omvang En Geografische Spreiding Van De Godsdienstige Gezindten Vanaf De Reformatie Tot Heden*. Gorcum B.V.: Assen

Petts, R. J. (2009) Trajectories of Religious Participation from Adolescence to Young Adulthood.

[Elektronische Versie] *Journal for the Scientific Study of Religion* (2009) 48(3):552–571

Queen, II, E.L. (1996) The Formation and Reformation of Religious Identity. [Elektronische Versie]

Religious Education, Volume 91(4), 1996, 489-495

Rouchy, J.C. (2002) Cultural Identity and Groups of Belonging. [Elektronische Versie] *Group, Volume*

26 (3) 2002, 205-217

Scott, J. (2000). Rational Choice Theory. In Browning, G. & Halcli, A., & Webster, F., *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present* (126-138). London: SAGE Publications.

Smith, G. (2004) Faith in Community and Communities of Faith? Government Rhetoric and Religious

Identity in Urban Britain. [Elektronische Versie] *Journal of Contemporary Religion, Volume 19(2) 2004, 185–204*

Spickard, J.V. (1998) Ethnocentrism, Social Theory and Non-Western Sociologies of Religion: Towards

a Confucian Alternative. [Elektronische Versie] *International Sociology, Volume 13(2) 1998, 173-194*

Thomson, R., Kehily, M.J., Hadfield, L. & Sharpe, S. (2009) *Identity in the 21 Century*. New Trends in

Changing Times. [Elektronische Versie] Palgrave Macmillan: Engeland

Tubella, I. (2005) Television and Internet in the Construction of identity. [Elektronische Versie] In: *The Network Society. From Knowledge to Policy*. 257-268

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2010) *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag:

Boom Lemma uitgevers.

Wolters' ster woordenboek Nederlands (1996) *Wolters' Woordenboek*: Utrecht-Antwerpen

Zwakhals, S.L.N., Giesbers, H. & Deuning, C.M. (2012) SGP-stemmers Tweede Kamer verkiezingen

2012. Vinddatum: 22-03-2013, op <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/stemgedrag/sgp-stemmers-2012/>

Bijlage - Vragenlijst interviews

Algemene vragen

- Naam?
- Geslacht?
- Leeftijd?
- Welke kerk?
- Opleiding

Vragen over de kerk

- Hoe lang al bij deze kerk?
 - Verandert van kerk?
 - Zo ja, waarom?
- Hoe vaak naar de kerk?
- Wat betekent de kerk voor je?
- Wat vindt de kerk van het internet?
- Wat voor veranderingen zie je binnen de kerk met betrekking tot het internet?

Vragen over internet

- Hoe gebruik je internet?
- Hoe vaak zit je op het internet?
- Wat doe je allemaal op het internet? → Nu/Vroeger
 - Shoppen
 - Spelletjes
 - Filmpjes
 - Downloaden
 - Informatie zoeken
- Heb je een filter op het internet zitten?
 - Waarom heb je een filter?
 - Wat filter je allemaal weg?
- Wat vind je van wat er allemaal op het internet te vinden is?
 - Fijn
 - Vervelend
 - Waarom?
- Wel eens iets op gezocht uit nieuwsgierigheid?
 - Homoseksualiteit
 - Wereldse dingen
 - mode
- Wel eens geschokt geweest van iets wat je op het internet zag?
 - Zo ja, wat was het?
 - Vloeken/Bloot

Internet in relatie met de kerk

- Welke sites mag je vanuit de kerk niet bezoeken?
 - Wat vind je daar van?
 - Hou je je daar ook aan?
- Hoe heeft internet jouw beeld op de wereld veranderd?
- Hoe heeft internet jouw beeld op de kerk veranderd?